

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Папіш В. А.

ПСИХОЛІНГВІСТИКА

**Навчально-методичний посібник
для проведення практичних занять**

для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.01 «Українська мова та література», освітньої програми «Українська мова та література»

Ужгород – 2023

УДК 81'23(075.8)

П-17

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету Ужгородського національного університету, протокол № 8 від 15 червня 2023 року

Розробник:

Папіш В. А., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рецензенти:

Бегеш А. І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Лавер О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Відповідальний за випуск:

Венжинович Н. Ф., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Папіш В. А. Психолінгвістика: навчально-методичний посібник для проведення практичних занять для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.01 «Українська мова та література», освітньої програми «Українська мова та література» / Розробник Папіш В. А. Ужгород, 2023.

Мета видання – допомогти студентам готуватися до практичних занять та здобути навички практичного застосування теоретичних знань.

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Робоча програма навчальної дисципліни «Психолінгвістика»	5
Теми і питання до практичних занять	19
Перелік питань до заліку	29
На допомогу студенту	31
Рекомендована література	68

ВСТУПНЕ СЛОВО

Запровадження здобутків психології в теорію мовознавства дає змогу більш глибоко осягнути і феномен мови як складного полівимірного явища, і полігранний феномен мовної особистості як носія мови і певних психічних якостей, що в ній вербалізуються, як яскравого й неповторного продуцента текстів. Психолінгвістика встановлює, як мовна система й закономірності організації мовлення обумовлюють характер структуризації світу, як образи свідомості вербалізуються за допомогою знаків. Розглядаючи процес сприймання мовлення, психолінгвістика описує не тільки процесуальний аспект сприймання, а й результат розуміння мовлення людиною.

Нині *українська психолінгвістика* — розвинута наука, що впевнено просувається від міждисциплінарної до самостійної, має напрацьовану методологію і термінологійний інструментарій і спроектована на вивчення психологічної зумовленості мовних явищ. Простежуємо поступ окремих українських наукових осередків, чия діяльність поживляється (Вінниця /Донецька лінгвістична школа/, Кам'янець-Подільський, Київ, Луцьк, Львів, Переяслав, Ужгород, Харків).

Наголосімо, що за часів виникнення психолінгвістику визначали як маргінальну галузь мовознавства та обмежували її предмет мовленнєвою діяльністю; нині її “умовно” розглядають не як науку зі своїм предметом, а як особливий ракурс, у якому вивчається *Homo loquens* з усіх сторін: його ім'я, психологічні, соціальні зміни, його мовлення в синхронії й діяхронії (онтогенезі), комунікація, когнітивні процеси тощо.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Психолінгвістика» є розкриття змісту та сутності психолінгвістики як науки і навчальної дисципліни; вивчення теоретичних аспектів проблеми зв'язку мови та мислення, мови та свідомості, проблеми «мова та особистість»; ознайомлення студентів з методами психолінгвістичного аналізу художніх текстів; формування навичок аналізу змісту та складових текстових повідомлень; вивчення основ аналізу повідомлення на природній мові, які дають можливість виявити особливості ціннісно-мотиваційної сфери та психологічні проблеми індивіда.

Навчально-методичний посібник містить робочу програму з курсу, теми й питання до практичних завдань, перелік питань до заліку, окремі теоретичні напрацювання, що допоможуть практично закріпити набуті теоретичні знання, інтенсифікувати самостійну роботу студентів у межах курсу. Список літератури охоплює джерела, необхідні для вивчення питань з усіх тем навчального курсу «Психолінгвістика».

Перелік питань відповідає змістові робочої програми навчальної дисципліни «Психолінгвістика» для здобувачів вищої освіти галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Українська мова та література», освітньої програми «Українська мова та література», визначають загальну спрямованість курсу та обов'язковий обсяг знань, якими повинні оволодіти студенти протягом семестру.

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан філологічного факультету
Юрій БІДЗІЛЯ

« _____ » _____ 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛІНГВІСТИКА»

Рівень вищої освіти	другий (магістерський) рівень
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.01 Українська мова та література
Освітня програма	«Українська мова та література»
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Психолінгвістика» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності — 035 Філологія, спеціалізації 035.01 Українська мова та література, освітньо-професійної програми «Українська мова та література».

Розробник: Папіш Віталія Андріївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови УжНУ

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри української мови

Протокол № 12 від 26 червня 2023 року

Завідувач кафедри _____ Наталія ВЕНЖИНОВИЧ

Схвалено науково-методичною комісією філологічного факультету

Протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії _____ Василь ШАРКАНЬ

© Папіш В.А., 2023 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування п\ Показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма Навчання	Заочна форма Навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1	1
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	2	1
аудиторних – 2	Лекції:	
	24	6
самостійної роботи студента – 5	Практичні (семінарські):	
	16	8
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усний	Самостійна робота:	
	80	106

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Психолінгвістика» – розкриття змісту та сутності психолінгвістики як науки і навчальної дисципліни; вивчення теоретичних аспектів проблеми зв'язку мови та мислення, мови та свідомості, проблеми «мова та особистість»; ознайомлення студентів з методами психолінгвістичного аналізу художніх текстів; формування навиків|навичок| аналізу змісту та складових текстових повідомлень; вивчення основ аналізу повідомлення на природній мові, які дають можливість виявити особливості ціннісно-мотиваційної сфери індивіда та психологічні проблеми індивіда.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ЗК 4 – Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 9 – Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ФК 4 – Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.

ФК 7 – Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

ФК 8 – Усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.

ФК 9 – Здатність удосконалювати та розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, професійно застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної галузі: мовознавства, літературознавства, фольклористики, перекладознавства, прикладної лінгвістики, літературної критики тощо; володіння навичками управління інформацією.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумов вивчення навчальної дисципліни «Психолінгвістика» для здобувачів заочної форми немає.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Психолінгвістика» для здобувачів денної форми є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 1 Теорія мовознавства,

ОК 3. Історія українського мовознавства.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Українська мова та література» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія, спеціалізацією 035.01 Українська мова та література, вивчення навчальної дисципліни сприяє досягненню таких програмних результатів:

Програмні результати навчання	Шифри ПРН
Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.	ПРН1
Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.	ПРН4
Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.	ПРН5
Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.	ПРН 6

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Психолінгвістика**»:

Очікувані результати навчання	Шифри ПРН
Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.	ПРН1, ПРН 6
Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.	ПРН4
Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.	ПРН5

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: залік, модульна контрольна, оцінювання усних відповідей, письмових робіт, виконання тестових завдань на сайті електронного навчання; підготовка презентаційних матеріалів; виконання індивідуальних завдань тощо.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усна або письмова з такими видами: залік, модульний контроль, поточні оцінки за знання; групове та індивідуальне опитування на практичних заняттях, презентації результатів виконаних завдань, комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні, опрацювання та редагування наукових текстів.

Форма модульного контролю: письмова (тести, відповідь на теоретичні питання, виконання практичних завдань).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (Модуль 1)

Модульна контрольна робота № 1			Сума	
T1	T2	T3	50	100
15	15	20		

T1, T2 ... – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (Модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота № 2	Сума
T4	T5	T6	T7	T8	T9	50	100
8	8	10	9	9	6		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни «Психолінгвістика»

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття (усна відповідь)	6	35	5	50
Комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні	1	10		
Презентація	1	5		
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	9	100	6	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Психолінгвістика» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів, визначених навчальною частиною в межах годин, які відведені на практичні заняття. До модульної контрольної

роботи допускаються студенти, які виконали усі види практичних завдань. До початку модульної контрольної роботи студенти мають мати поточні підсумкові бали за практичні заняття та самостійну роботу. Максимальна кількість балів одержаних під час модульної контрольної роботи становить 50 балів.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає надання відповідей на тести та теоретичні питання, виконання практичних завдань. Робота складається з 10 тестів, двох теоретичних питань / словника термінів, двох (трьох) практичних завдань.

Перескладання підсумкового модульного контролю студентами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Якщо здобувач набрав 60 і більше балів, то залік може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю на момент оголошення результатів. У разі, якщо студент бажає поліпшити свою оцінку, він складає залік за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому в підсумковій оцінці не враховуються накопичені бали.

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

При оцінюванні знань здобувача керуємося такими критеріями:

зараховано:

- **(90-100 балів, А)** заслугоує здобувач, котрий: всебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.
- **(82-89 балів, В)** – заслугоує здобувач, котрий: повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в

тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

- **(74-81 бал, C)** заслуговує здобувач, котрий: в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;
- **(64-73 бали, D)** – заслуговує здобувач, котрий: знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;
- **(60-63 бали, E)** – заслуговує здобувач, котрий: володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Незараховано:

- **(35-59 балів, FX)** – виставляється здобувачу, котрий: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;
- **(35 балів, F)** – виставляється здобувачу, котрий: володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	–	зараховано
82-89	B	–	
74-81	C	–	
64-73	D	–	
60-63	E	–	
35-59	FX	–	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	–	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни Психолінгвістика

Модуль 1. Психолінгвістика як наука

Тема 1. Психолінгвістика як наука. Об’єкт і предмет вивчення психолінгвістики. Причини появи психолінгвістики. Місце психолінгвістики серед когнітивно-інформаційних наук. Мета і завдання дисципліни, основні напрями дослідження.

Тема 2. З історії психолінгвістики. Психологічний компонент у мові. Умови розвитку психолінгвістики в Україні. Психолінгвістичні ідеї О. Потебні, І. Франка, Д.Овсянико-Куликовського. Наукові осередки психолінгвістики в Україні на сучасному етапі.

Тема 3. Методи психолінгвістики. Асоціативний експеримент, роль експерименту в психолінгвістиці. Метод семантичного диференціалу. Методика доповнення. Методи непрямого дослідження семантики. Питальник. Методика прямого тлумачення слова.

**Модуль 2. Мовна особистість у фокусі психолінгвістики.
Психолінгвістика тексту**

Тема 4. Мовна особистість у фокусі теорії психолінгвістики. Поняття мовна особистість у лінгвістиці та психолінгвістиці.

Тема 5. Ідіолект й ідіостиль у фокусі психолінгвістики. Поняття ідіолекту й ідіостилю у лінгвістиці та психолінгвістиці.

Тема 6. Текст як об'єкт психолінгвістики. Слово – висловлювання – текст. Текст як вища одиниця спілкування на знаковому рівні. Відображення в тексті мовної свідомості, мовної особистості та образу світу. Роль підсвідомості у заміщенні суб'єктивно значущої інформації на нейтральну. Роль стереотипів, жанрів, ситуацій у сприйманні текстів. «Подвійність» художніх творів. Когнітивний аналіз текстів.

Тема 7. Етнопсихолінгвістика. Мова і культура. Гіпотеза лінгвістичної відносності. Національно-культурна специфіка слова. Мовна поведінка. Білінгвізм. Помилки при вивченні іноземної мови. Мова іноземця. Культурний шок. Лінгвістичний шок. Інтеркультурні контакти.

Тема 8. Питання норми й патології мовлення. Мова у стані емоційного напруження. Мова при зміненому стані свідомості. Мова при акцентуаціях і психопатіях. Мова при окремих захворюваннях.

Тема 9. Прикладні аспекти психолінгвістики. Судова психолінгвістика. Мова і гендер. Нейролінгвістичне програмування. Автоматичний аналіз тексту. Мова і мовний вплив. Мова реклами.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Психолінгвістика												
Модуль 1. Психолінгвістика як наука												
Тема 1. Психолінгвістика як наука.	12	2	2			8	10,5	0,5				10
Тема 2. З історії української психолінгвістики. Наукові осередки.	14	2	2			10	11,5	0,5	1			10
Тема 3. Методи психолінгвістики.	14	4	2			8	2	1	1			6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Разом за змістовим модулем 1	40	8	6			26	24	2	2			26
Модуль 2. Мовна особистість у фокусі психолінгвістики. Психолінгвістика тексту												
Тема 1. Мовна особистість у фокусі теорії психолінгвістики.	14	2	2			10	14	1	1			12
Тема 2. Текст як об'єкт психолінгвістики	16	4	2			10	14	1	1			12
Тема 3. Ідіолект й ідіостиль у фокусі психолінгвістики	14	2	2			10	13	1				12
Тема 4. Норма і патологія в мовленні. Акцентовані мовні особистості	18	4	2			12	14	1	1			12
Тема 5. Етнопсихолінгвістика.	14	2	2			10	13		1			12
Тема 6. Прикладні аспекти психолінгвістики	4	2				2	11		1			10
Разом за змістовим модулем 2.	80	16	10			54	96	4	6			80
Усього годин	120	24	16			80	120	6	8			106

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1. Психолінгвістика як наука.			
1	Психолінгвістика як наука.	2	1
2	З історії української психолінгвістики.	2	1
3	Методи психолінгвістики.	2	1
4	Мовна особистість у фокусі теорії психолінгвістики.	2	1
5	Текст як об'єкт психолінгвістики.	2	1
6	Ідіолект й ідіостиль у фокусі психолінгвістики.	2	1
7	Норма і патологія в мовленні. Акцентовані мовні особистості.	2	1
8	Етнопсихолінгвістика.	2	1
	Усього	16	8

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	2	3	
1	Галузі психолінгвістики. Предмет і об'єкт психолінгвістики у різних наукових школах. <i>Опрацювати розділ 1.1. та 1.2. з підручника Куранової С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.</i>	10	20
2	Методи психолінгвістики. Опрацювати розділ 1.1. та 1.2. з підручника Куранової С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с. <i>Опрацювати розділ 1.3. та 1.4. з підручника Куранової С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.</i>	10	10
3	Онтогенез мовлення. Підготувати реферат.	10	10
4	Мовна особистість. Зв'язок мовленнєвої діяльності з біографією індивіда. Особистісний смисл та його відображення у висловлюваннях. Опрацювати статтю Папіш В. Багатоаспектне дослідження мовної особистості: актуалізація психолінгвістичних параметрів. <i>Slavia orientalis</i> . 2022. Т. LXXI. № 4. S. 835–849.	10	10
5	Мовна картина світу і психологічна картина світу. Підготувати реферат.	8	10
6	Експеримент у психолінгвістиці. Експериментальне вивчення побудови висловлювання та зв'язного тексту. Асоціативний експеримент. Підготувати реферат.	8	10
7	Роль аперцепції у розумінні текстів. Підготувати реферат.	8	10
8	Новітні технології опрацювання текстів. Опрацювати статтю Бідюк О. Новітня методологія дослідження художнього тексту: прикладні аспекти психоаналізу. <i>Питання літературознавства: наук. зб. / редкол.: О. В. Червінська та ін. Чернівці: Рута, 2007. Вип. 74. С. 309–316.</i>	8	10
9	Співтворчість читача, очікування, емпатія та ідентифікація як умови сприйняття та розуміння художнього твору. Опрацювати статтю Сліпецької В. Д. Взаємозв'язок понять емоційності, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій. <i>Studia Ukrainica Poznaniensia. Zeszyt IV. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 2016. S. 149–154.</i>	8	16
	Разом	80	16

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА (у разі потреби)

Технічні засоби: офісні додатки, сервіси Moodle, Google Meet, сайт електронного навчання УжНУ: <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/>

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Папіш В. Багатоаспектне дослідження мовної особистості: актуалізація психолінгвістичних параметрів. *Slavia orientalis*. 2022. Т. LXXI. № 4. С. 835–849.
2. Папіш В. Модерні посібники із психолінгвістики в Україні: інтерпретація переваг і недоліків. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць Харк. нац. педагог. ун-ту ім. Г. С. Сковороди / гол. ред. О. Халіман. Харків. 2022. Вип. 56. С. 371–387.
3. Папіш В. Проблема інтерпретації термінів *idiostyl* та *idiolekt* у сучасному мовознавстві: психолінгвістичний аспект. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Hungary: Akadémiai Kiadó, 2021. Т. 66. № 2. С. 403–412.
4. Папіш В. Текст у психолінгвістиці: аспектуальні узагальнення та лінгвопсихоакцентуаційні виміри художнього тексту українських вишуканих мовних особистостей. *Theoria et historia scientiarum*. Toruń. 2021. Vol. XVIII. С. 7–25.
5. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
6. Куранова С. І. Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного ун-ту*. Сер.: Філологія. 2017. №16. С. 90–97.

Додаткова

1. Бідюк О. Новітня методологія дослідження художнього тексту: прикладні аспекти психоаналізу. *Питання літературознавства*: наук. зб. / редкол.: О. В. Червінська та ін. Чернівці: Рута, 2007. Вип. 74. С. 309–316.
2. Богданова Ірина Євгенівна. Стилїстика художнього простору у творчості харківських поетів-романтиків 20–40 років ХІХ століття: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2002. 183 с.

3. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
4. Левченко Г. Д. Психоаналітична інтерпретація прози Ольги Кобилянської: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ, 2005. 20 с.
5. Лисиченко Л. Мова і психологічний тип поета. *Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнар. конгресу українців*. Харків: Око, 1996. С. 234–239.
6. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні. *Збірник Харк. історико-філологічного товариства. Нова серія*. Т.6. Харків, 1998. С. 141–142.
7. Лисиченко Л. Психологічний фактор у поетичному мовленні. *Українське мовознавство*. 2002. № 24. С. 94–105.
8. Лисиченко Л. А. Художній простір у мовній картині світу поетичного твору. *Лінгвістичні дослідження. Науковий вісник*. Харків: ХДПУ, 1997. С. 3–6.
9. Калмикова Л.О. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Л.О. Калмикова, Г.В. Калмиков, І.М. Лапшина, Н.В. Харченко. (Вища освіта). Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький пед. ін-т, 2008. 325 с.
10. Марчук Л. Мовний портрет інтелігента – мешканця Кам’янець-Подільського. *Мова і суспільство*. Кам’янець-Подільський, 2010. Вип. 1. С. 181–188.
11. Мацько Л. Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен. *Культура слова*. Київ, 2013. № 78. С. 7–11.
12. Миронова Т. Ю. Незвичайні мовні явища в тексті особи, яка проголосила «смерть автора» (із досвіду комунікативно-когнітивного аналізу авторських якостей оригінального твору М.Фуко “Vivre avec la Philosophie”). *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна. 2013. Вип. 39. С. 182–186.
13. Ницполь В. Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 20 с.
14. Овсієнко Л. Текст як об’єкт вивчення психолінгвістики. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав. 2013. Вип. 15. С. 58–69.
15. Осіпова Т. Комунікативний кодекс українців: відображення дії закону поглинання емоцій в українському паремійному фонді. *Лінгвістичні студії*. Вип.18. Харків, 2008 . С.178-181.

Інформаційні ресурси

16. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Психолінгвістика>
17. http://www.i-u.ru/biblio/archive/beljanin_psi/05.aspx
18. <https://esu.com.ua/article-13777>
19. <http://www.pedlib.ru/Books/3/0307>

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1: СУЧАСНА ПСИХОЛІНГВІСТИКА: ІІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ СПОРІДНЕНИМИ НАУКОВИМИ ГАЛУЗЯМИ

Теоретичні питання

1. Психолінгвістика як міждисциплінарна наука.
2. Предмет та об'єкт психолінгвістики.
3. Галузі психолінгвістики.
4. Загальна та часткові психолінгвістики.
5. Основні методологічні принципи психолінгвістики.
6. Зв'язок психолінгвістики з психологією.
7. Психолінгвістика як лінгвістична дисципліна.
8. Наукова література з курсу.

Література

- Загнітко А., Михальченко М. Основи психолінгвістики: науково-навчальне видання. Донецьк: ДонДУ, 2008. 233 с.
- Засекіна Л.В., Засекін С.В. Вступ до психолінгвістики. Острого: Нац. ун-т “Острозька академія”, 2002. 168 с.
- Засекіна Л.В., Засекін С.В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
- Коломійцева О. А. Навчальний посібник до спецкурсу “Психолінгвістика” / Київський держ. лінгв. ун-т. К., 1999. 131с.
- Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г., Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів; за ред. Світлани Єрмоленко. Київ, 2001.
- Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування або непотрібність великоруської літератури для України і для слов'янщини. Павлоград: [б.в.], 2010. 68 с.

Самостійна робота студентів (конспект)

1. Випишіть з підручників, посібників, словників, довідників тощо і порівняйте три визначення психолінгвістики. Якому ви надали б перевагу?
2. Дайте письмову відповідь на питання: У чому різниця між лінгвістикою й психолінгвістикою?

3. Опрацювати розділ 1.1. та 1.2. з підручника Куранової С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.

Тема 2. З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Теоретичні питання

1. Психологічний компонент у мові.
2. Умови розвитку психолінгвістики в Україні.
3. Психолінгвістичні ідеї О. Потебні, І. Франка, Д.Овсянико-Куликовського.
4. Наукові осередки психолінгвістики в Україні на сучасному етапі.

Література

- Овсянико-Куликовский Д. Н. Введение в ненаписанную книгу по психологии умственного творчества (научно-философского и художественного). Овсянико-Куликовский Д. Н. Собрание сочинений: в 9 т. СПб.: Изд. т-ва «Общественная польза», 1909. Т. 6. С. 5–41.
- Овсянико-Куликовский Д. Н. Наблюдательный и экспериментальный методы в искусстве. Вопросы философии и психологии. 1907. Т. 1. Вып. 1. С. 84–117.
- Овсянико-Куликовский Д. Н. О значении научного языкознания для психологии мысли. Овсянико-Куликовский Д. Н. Литературно-критические работы: в 2 т. Москва: Художественная литература, 1989. Т. 1. С. 65–83.
- Овсянико-Куликовский Д. Н. Психология национальности. Петербург: Время, 1922. 38 с.
- Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. / пер. з рос. Упоряд., вступ ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с.
- Фізер І. Психолінгвістична теорія Олександра Потебні: Метакритичне дослідження. / Передм. І. Дзюби. К., 1996. 192 с.

Самостійна робота студентів (конспект)

Опрацювати працю Франка І. Із секретів поетичної творчості URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/f/franko-ivan/1017-ivan-franko-iz-sekretiv-poetichnoji-tvorchosti>, виокремивши психолінгвістичні ідеї.

Тема 3. МЕТОДИ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Теоретичні питання

1. Асоціативний експеримент, роль експерименту в психолінгвістиці.
2. Метод психолінгвістичного аналізу.
3. Метод семантичного диференціалу.
4. Методика доповнення. Методи непрямого дослідження семантики.
5. Методика прямого тлумачення слова.

Література

- Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
- Маслова В. А. Ассоциативный эксперимент как один из методов исследования. Психолингвистические исследования в области лексики и фонетики: межвуз. темат. сб. Калинин. 1981. С. 60–68.
- Матвеева Т. С. Спостереження та експеримент у концепції психології художньої творчості (дослідження Д. М. Овсянико-Куликовського в контексті українського літературознавства). Вісник Харківського ун-ту. Харків: Око, 1998. № 411. С. 66–73

Самостійна робота студентів (конспект)

1. Опрацювати розділ 1.3. та 1.4. з підручника Куранової С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
2. Здійснити психолінгвістичний аналіз новели М. Коцюбинського «Цвіт яблуні» методом психолінгвістичного аналізу (ПЛА) (за Засекініми – метод психографологічного аналізу) .

Примітка. По 3-4 студентів аналізують один твір, поділивши його на частини, потім об'єднують показники. Обов'язково подати бібліографічний опис джерела.

Тема 4. МОВНА ОСОБИСТІСТЬ У ФОКУСІ ТЕОРІЇ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Теоретичні питання

1. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення
2. Поняття мовна особистість у лінгвістиці та психолінгвістиці.
3. Синоніми на позначення мовної особистості.
4. Типи акцентуєваних особистостей (за К. Леонгардом).

Література

- Генералюк Л. Нотатки до психологічних студій над Шевченком і його творчістю. Слово і Час. 2012. № 5. С. 3–19.
- Голубовська І. О., Мовна особистість як лінгвокультурний феномен, «Studia linguistica»: зб. наук. праць, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ 2008, вип. 1. С. 25–32.
- Космеда Т., Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу, Дрогобич 2012.
- Космеда Т. А., Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд, «Слов'янський збірник» 2013, вип. 17. С. 83–93.
- Космеда Т. А., Карпенко Н. А., Індекс комунікативної компетенції та психотип як параметри диференціації мовної особистості, «Лінгвістичні дослідження»: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, за ред. Л. А. Лисиченко, Харків 2011, вип. 31. С. 196–205.
- Куранова С. І., Проблеми дослідження мовної особистості у психо-лінгвістиці, «Вісник Маріуполь. держ. гуманіт. ун-ту. Сер.: Філологія» 2017, № 16. С. 90–97.
- Леонгард К. Акцентуированные личности / пер. с нем. В. М. Лещинская; под ред. д-ра мед. наук В. М. Блейхера. 2-е изд. стереотип. Киев: Вища школа, 1989. 321 с.
- Леонгард К. Акцентуированные личности. Ростов-на Дону: Феникс, 2000. 544 с.
- Лисиченко Л. А., Психологічний фактор у поетичному мовленні, «Українське мовознавство» 2002, № 24. С. 94–95.
- Лисиченко Л. А., Скорбач Т. В., Мовний образ простору і психологія поета. Харків, 2001.
- Мацько Л., Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен, «Культура слова» 2013, № 78. С. 7–11.
- Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в українському мовознавстві: Історіографічний аспект. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство. 2012. Вип. 1. С. 172–180.
- Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в україністиці. Культура слова. Київ. 2012. Вип. 77. С. 127–133.

Самостійна робота студентів (конспект)

Опрацюйте одне із запропонованих нижче джерел:

1. Деренчук Н., Деякі аспекти реалізації мовної особистості сучасного українського політика (на матеріалі мовлення Олега Тягнибока), «Наукові записки Вінниць. Держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинсь-

- кого. Серія: Філологія (мовознавство)» 2014, вип. 19. С. 227–232, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_19_48
2. Ігнат'єва С. Є., Мовна особистість Олеся Гончара в аспекті психолінгвістичних характеристик, «Психолінгвістика» 2010, вип. 6. С. 139–145.
 3. Павлова І. А., Числівник у поетичному мовленні В. Стуса крізь призму його психотипу, «Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации», Симферополь 2009, т. 22 (61), № 1. С. 435–440.
 4. Черемська О. С., Мовна особистість Олекси Синявського в історії Харківської філологічної школи 20–30 рр. XX ст. «Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія» 2015, вип. 73. С. 47–53, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2015_73_14 (08.04.2022).
 5. Пулатова Л. Й., Мовна особистість учителя: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка, «Педагогічний дискурс» 2010, вип. 8. С. 191–194, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_48.

Тема 5. ІДІОЛЕКТ Й ІДІОСТИЛЬ У ФОКУСІ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Теоретичні питання

1. Поняття ідіолекту й ідіостилу у лінгвістиці.
2. Поняття ідіолекту й ідіостилу у психолінгвістиці.
3. Феномен лінгвокреативності.

Література

- Бойко В., Давиденко Л. Конверсійні процеси в ідіолекті Тараса Шевченка. Література та культура Полісся. Сер.: Філологічні науки, 2013, вип. 74. С. 24–230. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2013_74_26>
- Вороніна Ю. Концепт “чоловік” у творчості Л. Денисенко (на матеріалі ідіолектних порівнянь). Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки, 2013, вип. 34. С. 62–66. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrpnu_fil_2013_34_20>
- Гриценко П. Ю. Ідіолект і текст. Лінгвостилістика: об’єкт — стиль, мета — оцінка: зб. наук. праць, присвячений 70-річчю від дня народж. проф. С. Я. Єрмоленко, Київ, 2007. С. 16–43.

- Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ: Довіра, 1999.
- Жайворонок В. Національна мова та ідіолект. Мовознавство, 1998, № 6. С. 27–34.
- Кинцель А. Экспериментальное исследование эмоционально-смысловой доминанты как текстообразующего фактора: автореф. дис. ... канд. филол. наук, Барнаул, 1998.
- Коткова 2008 = Коткова Л. Епітетні сполуки в ідіолекті В. Винниченка. Література та культура Полісся, 2008, вип. 43. С. 74–80, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkp_2008_43_12> (6.06.2022).
- Космеда, Горнятко-Шумилович 2016 = Космеда, Т., Горнятко-Шумилович, А. Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти. За заг. ред. проф. Т. Космеди. Познань, 2016.
- Кумеда О. Ідіолект П. О. Куліша на тлі східнополіського діалекту: автореф. дис. ... канд. філол. наук, НАН України, Ін-т укр. мови, Київ, 2011.
- Лотоцька Н. Ідіолект Романа Іваничука: корпуснобазований та лінгвокогнітивний підходи: дис. ... доктора філософії. Львів, 2021.
- Ончуленко М. Мовленнєвий паспорт ідіолекту політика (на матеріалі англломовного політичного дискурсу). Проблеми зіставної семантики, 2011, вип. 10 (2). С. 259 – 263. <[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10\(2\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10(2)_50)> (6.06.2022).
- Січкач С. Ідіолект Тараса Шевченка і сучасні мовні норми: автореф. дис. канд. філол. наук: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т філол. Київ, 2003.
- Ставицька Л. Про термін ідіолект. Українська мова, 2009, № 4. С. 3–17.
- Старкова 2015 = Старкова Е. Проблема понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях. Вестник ВятГУ, 2015, №5, <<https://cyberleninka.ru/article/n/problema-ponimaniya-fenomena-idiostilya-v-lingvisticheskikh-issledovaniyah>>
- Українська мова. Енциклопедія 2004 = Українська мова. Енциклопедія. Ред.-уклад. В. М. Русанівський. К.: Українська енциклопедія, 2004.
- Філінюк В. Образне слово в системі поетичного тексту Емми Андієвської: автореф. дис... канд. філол. наук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006.
- Фроляк Л. Ідіолект як частина говірки. Лінгвістичні студії. Донецьк: ДонНУ, 2002, вип. 10. С. 206–210.
- Шуляк С. Лексико-тематичні парадигми у поетичному ідіолекті Євгена Гуцала: автореф. дис... канд. філол. наук: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, К., 2005.

- Бартеc 1968 = Bartes R. Elements of Semiology. Hill and Wang. New York, 1968. <<http://ebookbrowse.net/barthes-roland-elements-of-semiology-pdf-d180133779>>
- Якобсон 1971 = Jakobson R. Studies on Child Language and Aphasia. The Hague: Mouton, 1971.

Самостійна робота студентів (конспект)

1. Опрацювати й законспектувати одне джерело із запропонованого вище списку.
2. Виписати з підручників, посібників, словників, довідників тощо і порівняти три визначення ідіолекту й ідіостилю. Якому ви надали б перевагу? У котрому з них відбито психолінгвістичний компонент?

На допомогу студентові:

- Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: У 4-т. Донецьк: ДонНУ, 2012.
- Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006.
- Психологічний словник. Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова. За ред. Н. А. Побірченко, К. 2007.

Тема 6. ТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Теоретичні питання

1. Слово – висловлювання – текст.
2. Текст як вища одиниця спілкування на знаковому рівні. Відображення в тексті мовної свідомості, мовної особистості та образу світу.
3. Роль підсвідомості у заміщенні суб'єктивно значущої інформації на нейтральну. Роль стереотипів, жанрів, ситуацій у сприйманні текстів.
4. «Подвійність» художніх творів.
5. Когнітивний аналіз текстів.
6. Дискурс та його види.

Література

- Акімова Н. Проблема розуміння тексту в сучасній психолінгвістиці. Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2012. Вип. 30. С. 104–106.
- Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні. Збірник Харк. історико-філологічного товариства. Нова серія. Т6. 1998. С. 141–142.

- Лисиченко Л. Психологічний фактор у поетичному мовленні. Українське мовознавство. 2002. № 24. С. 94–105.
- Лисиченко Л. А. Художній простір у мовній картині світу поетичного твору. Лінгвістичні дослідження. Науковий вісник. Харків: ХДПУ, 1997. С. 3–6.
- Михида С. П. Психологія творчості: пошук нової методології. Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. 2004. Вип. 15. С. 104–108.

Самостійна робота студентів (конспект)

Овсієнко Л. Текст як об'єкт вивчення психолінгвістики. Теоретична і дидактична філологія. 2013. Вип. 15. С. 58–69.

Тема 7. ЕТНОПСИХОЛІНГВІСТИКА

Теоретичні питання

1. Мова і культура.
2. Гіпотеза лінгвістичної відносності.
3. Національно-культурна специфіка слова.
4. Мовна поведінка.
5. Білінгвізм. Помилки при вивченні іноземної мови.
6. Мова іноземця.
7. Культурний шок. Лінгвістичний шок.
8. Інтеркультурні контакти.

Література

- Етнопсихолінгвістика <<https://studfile.net/preview/3283250/>>
- Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С. 406–424.
- Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
- Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
- Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. – Минск : изд-во Грєвцова, 2010. 240 с.

Самостійна робота студентів (конспект)

Підготувати повідомлення: «Система цінностей особистості в її мовленнєвій діяльності»; «Міжетнічні відносини у мовленнєвій діяльності»; «Національна специфіка мовленнєвої діяльності» (за бажанням студента)

Тема 8. ПИТАННЯ НОРМИ Й ПАТОЛОГІЇ МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання

1. Мовлення в стані емоційного напруження.
2. Мовлення при зміненому стані свідомості.
3. Мовлення при акцентуаціях і психопатіях.
4. Мовлення при окремих захворюваннях.

Література

- Бондаренко Я. О. Дискурс акцентуованих мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2002. 19 с.
- Валиулина В. Р. Особенности речевой деятельности студентов с разными акцентуациями характера. Полилингвильность и транскультурные практики. 2009. № 2. С. 110–114.
- Гладка Н. В. Нарцисизм на межі між літературознавством і психологією. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 11 (198) Ч. II. С. 25–30.
- Куліш Т. В. Параноїальна риторика в американському політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
- Ліщинська Н. Патогенний текст як засіб масової маніпуляції. Документ у збереженні індивідуальної / соціальної пам'яті: зб. наук. праць. 2016. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6713>
- Ницполь В., Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття): автореф. дис. ...канд. філол. наук, Львів 2019.

Самостійна робота студентів (конспект)

1. Проаналізуйте особливості мовлення в стані емоційного напруження.
2. Ницполь В. Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 20 с.

Тема 9. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Теоретичні питання

1. Судова психолінгвістика.
2. Мова і гендер.
3. Нейролінгвістичне програмування.
4. Автоматичний аналіз тексту.
5. Мова і мовний вплив.
6. Мова реклами.

Література

- Загнітко А., Михальченко М. Основи психолінгвістики: науково-навчальне видання. Донецьк: ДонДУ, 2008. 233 с.
- Засєкіна Л.В., Засєкін С.В. Вступ до психолінгвістики. Острого: Нац. ун-т “Острозька академія”, 2002. 168 с.
- Засєкіна Л.В., Засєкін С.В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
- Космеда Т. А., Карпенко Н. А., Осіпова Т. Ф та ін., Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: колект. моногр. / Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман; за наук. ред. проф. Т. А. Космеди, Дрогобич 2014.
- Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
- Коломійцева О. А. Навчальний посібник до спецкурсу “Психолінгвістика” / Київський держ. лінгв. ун-т. К., 1999. 131 с.

Самостійна робота

На основі самоаналізу зробіть висновки про використання основних варіантів усного мовлення в повсякденному житті.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Психолінгвістика на сучасному етапі.
2. Об'єкт і предмет вивчення психолінгвістики.
3. Причини появи психолінгвістики.
4. Місце психолінгвістики серед когнітивно-інформаційних наук.
5. Мета і завдання дисципліни, основні напрями дослідження. Мова, мовлення, мовна діяльність.
6. Психолінгвістичні ідеї О. Потебні, І. Франка, Д. Овсянико-Куликовського.
7. Психологічний компонент у мові.
8. Умови розвитку психолінгвістики в Україні.
9. Методи психолінгвістичних досліджень (загальна характеристика).
10. Метод психолінгвістичного аналізу.
11. Методи психолінгвістичних досліджень: асоціативний експеримент.
12. Метод семантичного диференціалу.
13. Методики доповнення і завершення речень.
14. Питальники та класифікації як методи психолінгвістичних досліджень.
15. Психолінгвістичні методи опосередкованого вивчення семантики.
16. Градуальне шкалювання як одна з психолінгвістичних методик.
17. Напрями прикладної психолінгвістики: розвиток мовлення в онтогенезі.
18. Напрями прикладної психолінгвістики: криміналістика і судова психологія.
19. Напрями прикладної психолінгвістики: гендерні особливості мовлення.
20. НЛП як сфера застосування психолінгвістичних знань.
21. Загальні засади патопсихолінгвістики.
22. Загальні засади етнопсихолінгвістики.
23. Особливості психопоетики.
24. Особливості сучасної етнопсихолінгвістики.
25. Соціалізація та інкультурація у контексті формування мовної особистості.
26. Мовна особистість у міжкультурній комунікації.
27. Типи акцентуйованих мовних особистостей. Проблема акцентуйованості в учнівському колективі.

28. Текст і дискурс в лінгвістиці та психолінгвістиці.
29. Особливості мовленнєвої поведінки особистості: національно-культурний аспект.
30. Мовлення в стані емоційного напруження та в змінених станах свідомості.
31. Порушення мовлення при акцентуаціях та психопатіях.
32. Порушення мовлення при окремих захворюваннях.
33. Ідіолект й ідіостиль в лінгвістиці й психолінгвістиці.

НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ

Віталія Паніу (Vitaliia Papish)

Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

БАГАТОАСПЕКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ

Multi-aspect Studies of Language Personality: the Actualization of Psycholinguistic Parameters

ABSTRACT: the article substantiates the importance of using an interdisciplinary approach to the study of language personality. A variety of scientific concepts about the content, level model and structural-component composition of the linguistic persona are demonstrated; information on the formation of this phenomenon in the field of related humanities, in particular in the relationship of linguistics, literature, psycholinguistics, psychology, medicine. Within the framework of psycholinguistics, classifications of language personality depending on normative or specific speech are distinguished. Traced is the migration of the term 'accentuation' from medicine to linguistics.

KEYWORDS: interdisciplinary approach, psycholinguistics, text, linguistic personality, accentuation

Вступ

Характерною ознакою гуманітаристики ХХІ ст. є міждисциплінарність, під якою розуміємо синтез теоретичних досліджень, взаємопроникнення методів і прикладного інструментарію задля продукування нових знань з новим предметом й об'єктом дослідження. Прикладом міждисциплінарного синтезу є вивчення мовної особистості та створених нею текстів на межі філології й психології. Зародки такого підходу простежуємо ще в античності, коли не існувало дисциплінарної спеціалізації. Однак Арістотель інтерпретував лінгвопсихологічну категорію підсвідомого. Із ХІХ ст. методи психології активно й послі-

Copyright © 2022. Vitaliia Paniiu. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial-NoDerivatives 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the article is properly cited, the use is non-commercial, and no modifications or adaptations are made.

довно проникають у мовознавство (Гейманн Штейнталь¹, Олександр Потебня², Вільгельм Вунд³).

Виклики та реалії сьогодення ґрунтуються на такому важливому постулаті: усе, що репрезентоване в мові, є продуктом мислення та **індивідуального** бачення світу, його відчуття та розуміння й пов'язано з **індивідуальними** психологічними рисами людини як творця тексту. Це призводить до нового трактування окремих проблем лінгвістики загалом та психолінгвістики зокрема.

Мета цієї наукової розвідки – продемонструвати можливості міждисциплінарного підходу до трактування поняття **мовна особистість** (далі – МО), узагальнивши теоретичні постулати, що виникли на перетині мовознавства, психології, психолінгвістики та літературознавства.

У статті використано **описовий метод** з прийомами **систематизації** та **класифікації** зібраного теоретичного матеріалу, а також прийоми **аналізу** й **синтезу** для репрезентації авторських інтенцій, напрацювання узагальнень та формулювання висновків; залучено й прийом **аналізу словникових дефініцій** з метою визначення основних складників феноменів **мовна особистість** та **текст**; актуалізовано метод **лінгвістичного спостереження** для характеристики дослідницьких параметрів щодо аспектів вивчення психолінгвістики тексту; **інтерпретаційний метод** дав змогу репрезентувати авторську концепцію на тлі існуючих теорій.

Виклад основного матеріалу

Трактування МО реалізується в найрізноманітніших інтегративних моделях. Це явище вивчають у парадигмах філософії, психології, лінгвістики, педагогіки, культурології: кожна з названих наук, зрозуміло, надає перевагу окремим аспектам вивчення актуалізованого в цій науковій розвідці феномена. Не маємо наміру реферувати та критично аналізувати численні точки зору, обмежимося лише окремими лінгвістичними та психологічними характеристиками мовної особистості, або лінгвоперсони, оскільки ці терміни в сучасній психолінгвістиці розглядають як синонімі.

У **мовознавстві** термін МО має таке тлумачення: це індивід, який певним чином (на певному рівні) володіє мовою (знанням мовної системи), мовленням (виявляє здатність використовувати мову у відповідному лінгвокультурному просторі) та спроможний до творчого самовираження, певної лінгвокреативності. У **психолінгвістиці** вивчають індивідуально-психологічні характеристики спроможності (потенційних можливостей) МО продукувати мовлення, що виявляються й в особливостях комунікативної компетенції МО. Зазвичай психологічний склад-

¹ H. Steintal, *Philologie, Geschichte und Psychologie in Ihren Gegenseitigen Beziehungen*, Berlin 1864.

² А. Потебня, *Мысль и язык*, Киев 1993.

³ W. Wundt, *Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmungen*, Leipzig 1862.

ник МО не враховують під час інтерпретації категорії **лінгвоперсона**, хоча й указують на культурологічний та соціальний складники цього поняття, пор.: «Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі»⁴. Проте, як застерігає Вікторія Ригованова, коли лінгвісти прагнуть пояснити феномен МО, то вони «не повинні бути ані занадто психологічно орієнтованими, ані переважно соціально орієнтованими у своїх наукових пошуках. Варто пам'ятати про те, що мовознавство – це наука про людську мову, тому психологічні ознаки особистості мають бути супутніми»⁵.

Саме **лінгвоперсоналогія** є тим напрямом, де подібний баланс зберігається і де є можливість вивчати людську особистість полівимірно, багатогранно. Як відомо, «**лінгвоперсоналогія** – розділ **мовознавчої** науки, який концентрує увагу на вивченні мовної особистості в її цілісності»⁶ (виділення наше – В. П.). Основною одиницею лінгвоперсоналогії, як зауважувалося, є **лігвоперсона**, чи МО.

Теорію лінгвоперсоналогії вперше почали досліджувати російські вчені, до яких належать передусім Віктор Виноградов: у 1930-ті роки XIX ст. він увів у науковий обіг поняття мовної особистості, що отримало глибоке методологічне обґрунтування й активне поширення в лінгвістиці завдяки напрацюванням Юрія Караулова⁷. Згодом Володимир Нерознак⁸ запропонував інтерпретацію терміна «лінгвоперсоналогія», обґрунтувавши методологічні засади теорії мовної особистості як самостійної науки. Цей дослідник уважає, що об'єктом зазначеної наукової дисципліни є ідіолектна мовна особистість. На його думку, вивчати полілектну мовну особистість повинна лінгвокультурологія.

У вузькому значенні лінгвоперсоналогію трактують як дослідження конкретної МО в контексті її реалізації в певних дискурсах (текстах) або мовленнєвих жанрах. Лінгвоперсону рекомендується інтерпретувати й у вузькому розумінні як мовленнєву діяльність окремої людини, і в широкому – більш узагальнено, проєктуючи дослідження на дискурсивну практику цілого етносу загалом. Широкий підхід до інтерпретації теорії мовної особистості як самостійної науки запропонував Микола Трубецької, зауваживши, що особистістю є «не лише окрема людина, але й народ»⁹. Такий широкий підхід до виокремлення об'єкту лінгвоперсоналогії підтримує й сучасний український мовознавець Анатолій За-

⁴ Див: *Мовна особистість*, [в:] С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, О.Г. Тодор, *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*, за ред. С. Єрмоленко, Київ 2001, с. 93.

⁵ В. Ригованова, *Феномен мовної особистості*, «Лінгвістичні студії» 2010, вип. 20, [в:] <http://litmisto.org.ua/?p=8649>, (08.04.2022).

⁶ А. Загнітко, *Теорія лінгвоперсоналогії*, Вінниця 2017, с. 4.

⁷ Ю. Караулов, *Русский язык и языковая личность*, 1-е изд., Москва 1987; *Русский язык и языковая личность*, 6-е изд., Москва 2007.

⁸ В.П. Нерознак, *Лингвистическая персоналогия: к определению статуса дисциплины*, [в:] *Язык. Поэтика. Перевод*, Москва 1996, с. 112-116.

⁹ Н. Трубецькой, *К проблеме русского самопознания: сборник статей*, Париж 1927, с. 3-7.

гнітко, акцентуючи, що лінгвоперсонологія «спроможна відповісти на актуальні питання, пов'язані з видозміною лінгвістичного портрета мовця в різні часові зрізи його життя, простежити динаміку лінгвопортретування етносу в синхронному й діяхронному вимірах»¹⁰.

На сучасному етапі розвитку українського мовознавства **теорію мовної особистості** розбудовують, крім Анатолія Загнітка¹¹, Ілля Данилюк¹², Лідія Лисиченко¹³, Тетяна Космеда¹⁴, Світлана Куранова¹⁵, Ольга Сахарова¹⁶, Тетяна Сукаленко¹⁷ та ін. У працях зазначених мовознавців лінгвоперсонологія органічно поєднується з теорією: а) комунікативної лінгвістики, б) лінгводискурсології, в) лінгвістики тексту, г) мовленнєвих жанрів, д) соціолінгвістики, е) лінгвопрагматики. Своєрідність мовлення людини можна визначити комплексно, урахувавши особливості актуалізації одиниць усіх рівнів мовної системи, але можна фокусувати увагу тільки на окремих параметрах мовленнєвої діяльності лінгвоперсони, що пов'язані з різними типами мовної компетенції та спроможності, що вимірюється зокрема й рівнем володіння різними рівнями мовної системи (мовна компетенція): а) фонетичного, б) морфемно-словотвірного, в) лексико-семантичного, г) фразеологічного, ґ) морфологічного та д) синтаксичного, ураховується при цьому й найвищий рівень – стилістичний, що пов'язаний зі специфікою вживання одиниць усіх рівнів в аспекті прагматичних параметрів, а також у фокусі вияву різних типів компетенції: 1) мовної, 2) мовленнєвої, 3) комунікативної, зокрема (а) вербальної і (б) невербальної, 4) культурної, 5) етнічної, 6) психологічної. Для мовної компетенції важливим є й рівень орфографічної та орфоепічної грамотності.

Індивід як МО виявляє себе в комунікативній взаємодії. На цій основі вчені почали моделювати широку систему типів лінгвоперсони. Зокрема, добру перспективу має актуалізація соціолінгвістичного підходу, коли досліджуються

¹⁰ А. Загнітко, *Теорії сучасних лінгвістичних вчень: навчальний посібник*, Вінниця 2019, с. 27.

¹¹ А. Загнітко, *Теорія лінгвоперсонології*, Вінниця 2017.

¹² І.Г. Данилюк, *Ключові етапи становлення лінгвоперсонології. Теорія лінгвістичних парадигм*, за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної, Вінниця 2019, с. 407-441.

¹³ Л.А. Лисиченко, Т.В. Скорбач, *Мовний образ простору і психологія поета*, Харків 2001; Л.А. Лисиченко, *Психологічний фактор у поетичному мовленні*, «Українське мовознавство» 2002, № 24, с. 94-95.

¹⁴ Т. Kosmeda, A. Zahnitko, Zh. Krasnobaeva-Chorna, *Delineation of Linguopersonology and Linguoaxiology*, Poznań 2019.

¹⁵ С.І. Куранова, *Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці*, «Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія» 2017, № 16, с. 90-97.

¹⁶ О.В. Сахарова, *Жанр «Сповідь» як соціально-комунікативна та психолінгвістична репрезентація мовної особистості*, «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Філологічні науки» 2009, вип. 20, с. 577-581, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrkprn_fil_2009_20_154, (08.04.2022).

¹⁷ Т.М. Сукаленко, *Лінгвокультурні типажі українського художнього дискурсу XIX ст.* Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук, Київ 2019.

лінгвістичні типи, наприклад, учителя (Людмила Пулатова¹⁸), викладача вищу (Т. Космеда¹⁹), ученого (Ольга Черемська²⁰), політика (Наталія Деренчук²¹), перекладача (Марія Іваницька²²), юриста (Т. Космеда²³). У цих працях простежуємо наукову інтерпретацію тих соціотипів, особистісна комунікація та соціальна позиція яких впливає на мовне довкілля, актуалізує національну та іноземну лінгвокультури, формує контекст доби.

Водночас учені зауважують, що важливим на сьогодні є й «питання сприйняття конкретної мовної особистості суспільством, суспільною і мовною свідомістю типових носіїв мови **конкретного періоду, на конкретній території**, тобто з урахуванням **конкретного хронотопу** (виділення жирним шрифтом наше – авт.)²⁴. На сьогодні в українському мовознавстві досліджено МО відомих представників красного письменства – Тараса Шевченка (Т. Космеда)²⁵, Пантелеймона Куліша (Тетяна Должикова)²⁶, Степана Руданського (Т. Космеда, Тетяна Осіпова, Наталія Піддубна)²⁷, Івана Франка (Т. Космеда)²⁸, Андрія Малишка

¹⁸ Л.Й. Пулатова, *Мовна особистість учителя: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка*, «Педагогічний дискурс» 2010, вип. 8, с. 191-194, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_48, (08.04.2022).

¹⁹ Т.А. Космеда, *Елітарність педагогічного дискурсу викладача вищої школи*, «Вісник Львівського університету. Серія філологічна» 2010, вип. 50, с. 98-105.

²⁰ О.С. Черемська, *Мовна особистість Олекси Синявського в історії Харківської філологічної школи 20-30 рр. ХХ ст.*, «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Філологія» 2015, вип. 73, с. 47-53, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhfFL_2015_73_14, (08.04.2022).

²¹ Н. Деренчук, *Деякі аспекти реалізації мовної особистості сучасного українського політика (на матеріалі мовлення Олега Тягнибока)*, «Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)» 2014, вип. 19, с. 227-232, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_19_48, (08.04.2022).

²² М.Л. Іваницька, *Мовна особистість перекладача як чинник впливу на продукт перекладу (на матеріалі роману Б. Леберта «Крейзі»)*, «Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики» 2012, вип. 21, с. 147-159, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_21_22, (08.04.2022).

²³ Т.А. Космеда, *Новий погляд на юридичну риторичку крізь призму наратології*, [в:] *Лексико-грамматические инновации в современных восточнославянских языках. Материалы III международной научной конференции (Днепропетровск, 19-20 апреля 2007 г.)*, сост. Т.С. Пристайко, Днепропетровск 2007, с. 135-137.

²⁴ Т.А. Космеда, *Ретроспекція як методологічна основа дослідження «живого» мовлення Івана Франка*, «Мовознавство» 2008, № 6, с. 29.

²⁵ Т. Космеда, *Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу*, Дрогобич 2012; Т.А. Космеда, *Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд*, «Слов'янський збірник» 2013, вип. 17, с. 83-93.

²⁶ Т.І. Должикова, *Мовна особистість Пантелеймона Куліша*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2003.

²⁷ Т.А. Космеда, Т.Ф. Осіпова, Н.В. Піддубна, *Степан Руданський: феномен моделювання «живого» мовлення українців*, за наук. ред. Т.А. Космеди, Харків – Познань – Дрогобич 2015.

²⁸ Т.А. Космеда, *Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри*, Львів 2006.

(Любов Мацько)²⁹, Олеся Гончара (Світлана Ігнатська)³⁰ та ін.. У цих наукових джерелах осмислюється феноменальність конкретних елітарних мовних особистостей, досконале мовлення яких є еталоном і суттєво впливає на формування мовної культури кожної конкретної нації. Частково вчені вже проєктують свою увагу й на психологічні параметри індивіда, що дає змогу констатувати факт розширення традиційних уявлень про МО. Нагадаймо хрестоматійну теорію Ю. Караулова, який зводить структуру лінгвоперсона до трьох основних рівнів: 1) вербально-семантичного, що передбачає традиційний опис формальних засобів вираження певних значень; 2) когнітивного, одиницями якого є поняття, ідеї, концепти, що складаються у впорядковану, систематизовану картину світу певної мовної індивідуальності та відображають ієрархію її цінностей; 3) прагматичного, що включає цілі, мотиви, інтереси, настанови та інтенціональності³¹. Однак, як зауважує Костянтин Седов, авторитет (науковий та адміністративний) ученого призвів до того, що мовною особистістю стали називати будь-яку комунікативну характеристику, що виступає відмінною особливістю тексту, професії, віку, літературного твору, стилю тощо і т.п.³² Множинність розуміння, термінологічна синонімія (**мовна особистість, лінгвоперсона, мовленнєва особистість, комунікативна особистість, мовленнєвий портрет, вербальна особистість, модальна особистість**), наявність багатьох дефініцій, що враховують різні дослідницькі підходи, призвело до виникнення певної «розмитості» поняття МО. Тому «наукові потреби сьогоденної лінгвістики висувають необхідність деякого коригування і доповнення класичної схеми»³³. Ольга Каменська, до прикладу, висловлює думку про наявність емоційного рівня МО, що включає емоційну сферу та концепти, які репрезентують певні емоції³⁴. Про емоційну МО (*homo sentiens*) пише й Т. Космеда³⁵. Звісно, емоційний рівень слід розглядати як складник психологічного рівня. Хоч його ще окремо не виділяють учені, але звернення до різних аспектів цієї проблеми такі свідчать про його існування. Приміром, розгляд інтровертних, екстравертних й амбівертних типів мовної особистості (Майя Ляпон³⁶); виокремлення гендерно маркованих МО

²⁹ Л. Мацько, *Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен*, «Культура слова» 2013, № 78, с. 7-11.

³⁰ С.Є. Ігнатська, *Мовна особистість Олеся Гончара в аспекті психолінгвістичних характеристик*, «Психолінгвістика» 2010, вип. 6, с. 139-145.

³¹ Ю. Караулов, *Русский язык и языковая личность*, 1-е изд., Москва 1987, с. 12.

³² К.Ф. Седов, *Теоретическая модель психолингвоперсоналогии*, «Вопросы психолингвистики» 2008, № 7, с. 12-23.

³³ І.О. Голубовська, *Мовна особистість як лінгвокультурний феномен*, „Studia Linguistica” 2008, вип. 1, с. 6.

³⁴ О.Л. Каменская, *Языковая личность и речевая доминанта*, [в:] *Когнитивная лингвистика конца XX века*, ч. 2, Минск 1997, с. 36-37.

³⁵ Т. Космеда, *Ego і Alter Ego Тараса Шевченка...*, с. 51; Т.А. Космеда, *Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд*, «Слов'янський збірник» 2013, вип. 17, с. 86.

³⁶ М.В. Ляпон, *Картина мира: языковое видение интроверта*, [в:] *Русский язык сегодня*, 1, Москва 2000, с. 199-207.

(Тетяна Космеда, Наталія Карпенко, Тетяна Осіпова, Людмила Саліонович, Оксана Халіман)³⁷. Звертають увагу науковці й на окремі параметри вивчення лінгвоперсони, зокрема й з урахуванням своєрідності функціонування в її мовленні різних класів слів, наприклад, дискурсивних одиниць³⁸, репрезентантів окремих ідеографічних груп³⁹, що також дає змогу визначити тяжіння мовної особистості до відповідного психотипу. Такий підхід, звісно, є *аспектуальним*, але, як видається, його слід розглядати як актуальний, оскільки він дає змогу розширити теорію лінгвоперсоналогії й містить потенціал до аспектуальних досліджень в ракурсі психолінгвістичної теорії.

Простежуємо, що поступово термін **мовна особистість** перемістився в психолінгвістику, і «настає, нарешті, момент, за якого критична маса перевищила той рубіж, коли кількість має перейти в якість: розрізнені дослідження інтегруються в самостійний напрям ФЛ-науки»⁴⁰. Проте стверджувати, що поняття МО нарешті здобуло чітких обрисів, зарано, хоча про посилення психологізму в трактуванні цього феномена вчені висловлюються впевненіше. Про синтез психологічного й лінгвістичного знання («подвійну лінгвопсихологічну основу») в структурі МО пише Тетяна Космеда⁴¹. Сергій Воркачев розуміє лінгвоперсону як «носія мови, комплекс психофізичних властивостей індивіда, що дають людині змогу створювати і сприймати мовні повідомлення»⁴². Таке трактування лінгвоперсони призвело до утворення нового напрямку – **психолінгвоперсоналогії** або **психолінгвістики індивідуальних відмінностей**⁴³. Систему категорій цього напрямку психолінгвістики К. Седов потрактував так: предметом психолінгвоперсоналогії є **модель комунікативної компетенції**, об'єктом – **комунікативна поведінка, дискурс**, що «явився вченому у вигляді процесу та про-

³⁷ Т.А. Космеда, Н.А. Карпенко, Т.Ф. Осіпова, Л.М. Саліонович, О.В. Халіман, *Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика*, за наук. ред. Т.А. Космеди, Харків – Дрогобич 2014.

³⁸ Т. Космеда, О. Олексенко, І. Павлова, *Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: актуальний опис*, за наук. ред. Т. Космеди, Харків 2019.

³⁹ І.А. Павлова, *Числівник у поетичному мовленні В. Стуса крізь призму його психотипу*, «Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации» 2009, т. 22 (61), № 1, с. 435-440. В. Папіш, *Онім як засіб актуалізації підсвідомих структур особистості в поетичному лексиконі Лесі Українки*, «KELM» 2020, № 1 (37), с. 118-125.

⁴⁰ К.Ф. Седов, *Теоретическая модель психолингвоперсоналогии...*, с. 12. ФЛ – умовний знак психолінгвістики, – В. П. Переклад з російської мови наш – В. П.

⁴¹ Т.А. Космеда, *Мовна спроможність, комунікативна компетенція, мовна особистість як проблемні питання сучасного українського мовознавства*, [в:] *Лінгвістична палітра: збірник наукових праць з актуальних проблем лінгвістики*, за заг. ред. Л.А. Лисиченко, Харків 2009, с. 132.

⁴² С.Г. Воркачев, *Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языке знаний*, «Филологические науки» 2001, № 1, с. 64-72, [в:] <http://lincon.narod.ru/lingvocult.htm>, (09.04.2022).

⁴³ К.Ф. Седов, *Теоретическая модель психолингвоперсоналогии...*, с. 13.

дукту – конкретних мовних творах, чи то зв'язні та цілісні тексти, чи то результати асоціативних або будь-яких інших експериментів», **матеріалом** дослідження є, власне, мовні твори (тексти)⁴⁴.

Термін **психолінгвоперсонологія** поки що не має належного поширення, та й сама теорія поки що в стадії формування. Як видається, її розробляють більш активно в російському мовознавстві (Костянтин Седов, Євген Ільїн⁴⁵). Хоча в ній можна відзначити й деякі суперечливі моменти, оскільки поняття **комунікативна компетенція, комунікативна поведінка** розглядаються і в комунікативній лінгвістиці. Так, Флорій Бацевич основними функційними параметрами МО вважає добре володіння «засобами мовного коду рідної мови в різних типах **комунікативних ситуацій**»⁴⁶ (виділення наше – В. П.). Ось чому чітку межу між лінгвістичними та психологічними параметрами МО, можливо, і не варто проводити. Це питання залишається проблемним. Однак попри варіативність поглядів на природу особистості, дослідники все більше доходять згоди в тому, що основною сутністю МО є **індивідуальність** та **неповторність**, що виявляється в **індивідуальній** картині світу мовця (ідіолекті), на створення якої впливають потенційні моделі комбінацій соціально-психологічних характеристик. Індивідуальність, що виявляється в ідіомовленні, виділяє людину як особистість, і що яскравіша ця особистість, то повніше вона відображає мовні якості⁴⁷. І саме **психолінгвістичний** підхід дає змогу цю унікальність вивчити глибше.

Сучасна психолінгвістика досліджує і **нормативне**, і **специфічне** мовлення. До нормативних, приміром, належить вивчення гендерних особливостей МО. Зокрема виявлено, наприклад, що в «мовленні жінок частіше зустрічаються демінутиви, експресивні лексика, а в промовах чоловіків – жаргонна, груба і табуйована лексика»⁴⁸. Оскільки в межах гендера традиційно виокремлюють маскулінну, фемінну та андрогінну спрямованість мислення, то саме цей факт дав змогу Ользі Побережній логічно виокремити шість типів МО: 1) МО чоловіка з маскулінною спрямованістю мислення; 2) МО чоловіка з фемінною спрямованістю мислення; 3) МО чоловіка з андрогінною спрямованістю мислення; 4) МО жінки з фемінною спрямованістю мислення; 5) МО жінки з маскулінною спрямованістю мислення; 6) МО жінки з андрогінною спрямованістю мислення⁴⁹. На думку цієї вченої, на гендерну диференціацію МО впливають і психофізичні, і соціокультурні чинники. Перші «включають генетичну програму, особливості

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Е.П. Ильин, *Психология индивидуальных различий*, Санкт-Петербург 2004.

⁴⁶ Див: Ф.С. Бацевич, *Словник термінів міжкультурної комунікації*, Київ 2007, с. 126.

⁴⁷ О.О. Потєбня, *Эстетика и поэтика слова*, Київ 1985, с. 48.

⁴⁸ Ф.С. Бацевич, *Словник термінів міжкультурної комунікації...*, с. 126.

⁴⁹ О.Ю. Побережная, *Особенности формирования картины мира мужчин и женщин (на материале украинского и русского языков)*, [в:] *Українська ментальність: діалог світів*, ч. II, Одеса 2003, с. 237-244.

гормональної системи і специфіку будови мозку», що «впливають на відмінності в морфологічній будові чоловіків і жінок, властивості їх нервової системи, сприйняття, уваги і пам'яті, психомоторні характеристики, психологічні властивості особистості, інтелектуальні й вербальні здібності»⁵⁰. А соціокультурні чинники «за допомогою гендерної соціалізації формують гендерну ідентичність особистості. Вони містять гендерні стереотипи й концепти маскуліності та фемінінності, які чітко закріплені в колективній та індивідуальній свідомості особистості й впливають на сприйняття та формування картини світу чоловіка й жінки»⁵¹.

Щодо носіїв **специфічного** мовлення з огляду на параметри психіатрії, то їх можна розглядати в межах двох підгруп: (1) МО з явно паталогічним мовленням і (2) МО з мовленням, що перебуває на межі норми, тобто між нормою та патологією. Паталогічним вважають мовлення в стані емоційного напруження, у зміненому стані свідомості, при психопатіях та інших психічних захворюваннях, а також – хворобливих залежностях, що підтверджується клінічною практикою та вивчається в **патопсихолінгвістиці**. Мовознавців, зокрема, зацікавила МО наркозалежного (Анастасія Меркулова⁵², Людмила Ланцова⁵³), МО з нервово-психологічними розладами (Надія Шпильная⁵⁴), серійного вбивці (Вікторія Ницполь⁵⁵).

До індивідів, мовлення яких – на межі між нормою та патологією, відносять МО з різними видами **акцентуацій**, що вивчається в межах психолінгвістики. Першу типологію акцентуованих МО дав німецький психіатр Карл Леонгард, виділивши такі типи: демонстративні (істеричні), педантичні, застрягаючі (паранояльні), збудливі, гіпертимні, дистимні (субдепресивні), афективно-лабільні, афективно-екзальтовані, тривожні (боязкі), емотивні, інтровертні та екстравертні⁵⁶. Під

⁵⁰ О.Ю. Побережна, *Гендерна своєрідність мовленнєвої діяльності російської мовної особистості*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Дніпро 2010, с. 8.

⁵¹ Там само.

⁵² А.С. Меркулова, *Наркозависимый как тип языковой личности*. Автореферат дисертації на соискание степени кандидата филологических наук, Тамбов 2006.

⁵³ Л.К. Ланцова, *Экстра- и интралингвистические факторы формирования жаргона наркоманов в английском языке*. Автореферат дисертації на соискание степени кандидата филологических наук, Саратов 2006.

⁵⁴ Н. Шпильная, *Невербализуемые высказывания как проявление полифонии языкового сознания при психозе*, «Вопросы психолінгвістики» 2019, № 2 (40), [в:] <https://cyberleninka.ru/article/n/neverbalizuyemye-vyskazyvaniya-kak-proyavlenie-polifonii-yazykovogo-soznaniya-pri-psihoze>, (06.04.2022).

⁵⁵ В. Ницполь, *Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття)*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Львів 2019.

⁵⁶ К. Леонгард, *Акцентуированные личности*, перевод с нем. В.М. Лещинская, Ростов-на-Дону 2000.

акцентуацією вчений розумів надмірне вираження певних рис характеру, що робить особистість незвичайною, нестандартною, але **в межах психічної норми**. Кожен тип акцентуації виділявся на основі своєрідної Я-концепції, незвичної комунікації чи поведінкової індивідуальної характеристики. Свою теорію лікар підтвердив акцентуованістю персонажів художніх текстів, оскільки був переконаний, що в художніх текстах є багато типових описів людської психології. Так учений переніс свої знання у сферу філології, що зумовило міграцію терміна з медицини в літературознавство.

Ідеї К. Леонгарда та психолінгвістичні методи допомогли Валерію Беляніну (філологу і психологу) розробити **психолінгвістичну типологію художніх текстів** на основі емоційно-змістової домінанти («світлі», «активні», «темні», «сумні», «веселі», «красиві», «складні») ⁵⁷, встановивши кореляцію між типом текстів та акцентуованою свідомістю їхніх авторів ⁵⁸. Хоча зазначений учений оцінював тексти з позицій літературознавства, однак частково залучав і лінгвістичні методи, аналізуючи зв'язок мови з різновидами акцентуацій. У своїх працях В. Белянін актуалізував термін **акцентуація**, але підмічені ним факти цінні й для суто лінгвістики, і для теорії психолінгвістики, порівн.:

при маніакальності для мови характерний т. зв. «словесний пронос», людина може голосно говорити і навіть співати. У стані депресії людина може повністю відмовитись від мовлення (мутизм). Мова істероїдних особистостей відрізняється брехливістю та витіюватістю. Для епілептоїдних особистостей характерна зниженість стилю, в'язкість, персеверація, зменшувально-пестливі суфікси. Паранояльні особистості в мові частіше використовують займенники першої особи, а в листах – великі літери (...)⁵⁹.

Акцентуовані МО досліджують нині й мовознавці. Так, Яна Бондаренко докладно репрезентує принципи власне лінгвістичного аналізу, що стосуються тексту (дискурсу), творцями якого є **паранояльні, депресивні та демонстративні (істеричні) мовні особистості**⁶⁰. Урахування специфіки тексту (дискурсу) дає можливість розглянути акцентуовані особистості всебічно, простежуючи

⁵⁷ В.П. Белянин, *Основы психолингвистической диагностики. (Модели мира в литературе)*, Москва 2000.

⁵⁸ Див. про це: В.А. Папіш, *Витоки і розбудова теорії психоакцентуації в східнослов'янському мовознавстві: фрагментарний огляд* (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), „Acta Polono-Ruthenica” 2021, т. 3, № XXVII, с. 83-101.

⁵⁹ В.П. Белянин, *Обиение с акцентуированной личностью*, «Вестник психотерапии: научно-практический журнал», 2006, № 18 (23), с. 9-17. Переклад з російської мови наш – В. П.

⁶⁰ Я.О. Бондаренко, *Дискурс акцентуованих мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект* (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2002.

своєрідність мовлення в різних комунікативних ситуаціях. Дослідники, зокрема психологи й лінгвісти, сходяться на тому, що вибір людиною тих чи тих лексико-семантичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних засобів залежить від психологічних особливостей конкретної людини – мовної особистості. «Літературно-художня творчість – це той найпотужніший компенсаційний чинник психіки щодо експансії предметної свідомості людської особистості, що панує в зовнішньому світі»⁶¹.

Висновки та перспективи дослідження

Отже, міжпредметний дослідницький підхід забезпечує багатоваріантне бачення МО. Синтез психології й філології (лінгвістики і літературознавства) сприяє мовно-психологічній повноті характеристики індивіда. Застосування міждисциплінарних знань у мовознавчих розвідках веде до взаємозбагачення на методологічному рівні, формує постмодерне бачення дослідницького предмета. Сучасна лінгвоперсоналогія вивчає і мовний портрет окремої лінгвоперсони, і мовний портрет народу загалом. У лінгвоперсоналогічному вимірі МО набуває нових дослідницьких перспектив у руслі комунікативної лінгвістики, лінгводискурсології, лінгвістики тексту, соціолінгвістики, лінгвопрагматики, гендерної лінгвістики, лінгвістики креативу.

Лінгвоперсона вирізняється комплексом відповідних характеристик – 1) вербально-семантичний рівень (специфіка лексики людини і її знання граматики), 2) лінгвокогнітивний (своєрідність віддзеркалення мовної картини світу в мовній свідомості) та 3) мотиваційний (актуалізація прагматики особистості, тобто система мотивів, установок, що впливають на ідіолект та ідіостиль). Психолінгвістичні напрацювання доповнюють розроблену на сьогодні структуру МО психологічним рівнем і забезпечують мовно-психологічну повноту характеристики індивіда. Психологічний підхід сприяє збільшенню кількості аспектів, за якими можна аналізувати рівні МО. Зокрема, серед носіїв **специфічного** мовлення виокремлено МО з системою типів акцентуації. Простежимо міграцію терміна **акцентуація** з медицини в метапростір інших наук, що можна зобразити так: медицина (психіатрія) – психологія – літературознавство – мовознавство – психолінгвістика.

Запровадження здобутків психології в мовознавство дає змогу більш глибоко осягнути феномен мови як складне полівимірне явище та багатолікий феномен мовної особистості як носія мови. У перспективі важливим є об'єднання зусиль мовознавців, психологів, літературознавців задля розв'язання прикладних завдань психолінгвістики.

⁶¹ І. Ветко, *Реалізація трансцендентальної функції в контексті художественного произведения (на прикладі повісті Миколая Гоголя «Шинель»)», „Slavia Orientalis”* 2018, vol. LXVII, nr 3, s. 447. Переклад з російської мови наш – В. П.

Віталія Папіш

Кафедра української мови Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна
vitalija.papish@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2609-1620>

Текст у психолінгвістиці: аспектуальні узагальнення та лінгвопсихоакцентуаційні виміри художнього тексту українських вишуканих мовних особистостей

Анотація. У статті викладено розуміння поняття текст крізь призму лінгвістичних та психолінгвістичних параметрів, дано «широке» й «вузьке» його розуміння. Ідеться про те, що лінгвістичними параметрами тексту є, головню, цільність, зв'язність, гранична структурованість, а психолінгвістичними – емотивність, творча сутність продуцента, спрямованість на реципієнта. Проаналізовано психологічні аспекти та етапи творення тексту з опертям на фонові знання та лінгвістичні пресупозиції. Обґрунтовано важливість міждисциплінарного підходу до вивчення тексту. Узагальнено напрацювання українських та зарубіжних учених у розвиток психолінгвістичної теорії тексту. Схарактеризовано особливості текстотворення крізь опозицію «породження – сприйняття», вираження мовною особистістю свого Его в тексті. Висвітлено позитивний і негативний вплив тексту на реципієнта. Подано сучасну інтерпретацію таких понять, як патологічний текст, аперцепція, розуміння, інтерпретаційна варіативність тексту. Розглянуто явища лінгвопсихоакцентуації на матеріалі текстів українських вишуканих мовних особистостей (П. Куліш, О. Кобилянська, І. Огієнко та ін.). Простежено вплив лінгвальних й екстралінгвальних чинників на посилення акцентуованості.

Ключові слова: текст; аперцепція; розуміння; фонові знання; пресупозиції; лінгвопсихоакцентуація.

Text in psycholinguistics: aspectual generalizations as well as language and psycho-accentuation dimensions of artistic text of distinguished Ukrainian writers

Abstract. The article gives the insight into the notion of “text” via “prism” of linguistic and psycholinguistic parameters and presents its “broad” and “narrow” interpretation in humanities. It is pointed out that the linguistic parameters of the text include its integrity, coherence, and boundary structuring, while psycholinguistic definitions focus on emotions and creativity of the sender and addressee. The psychological aspects and stages of text creation are analyzed with reference to knowledge of its background and linguistic presupposition. The contribution of Ukrainian and foreign studies to the development of the psycholinguistic foundations of the text are discussed on the basis of examples from Ukrainian literature. It is proved that the interdisciplinary approach to the analysis of the text is crucial for text study; the peculiarities of text creation are characterized through the opposition “generation – perception”, as well as through the expression of the linguistic personality of its *ego* in the text. The positive and negative impact of the text on the recipient is highlighted as well as it gives up-to-date interpretation of such notions as *pathological text*, *apperception*, *understanding*, *interpretational variability* of the text. The phenomenon of linguistic and psycho-accentuation is being analyzed on the basis of the texts of Ukrainian distinguished writers (P. Kulish, O. Kobylyanska, I. Ogienko, and others). The author characterizes the influence of linguistic and extralinguistic factors on increasing psycholinguistic accentuation.

Keywords: text; apperception; understanding; background knowledge; presupposition; psycholinguistic accentuation.

Вступ

Лінгвісти другої половини ХХ століття сфокусували увагу на текстоцентричній парадигмі лінгвістичних знань, що прийшла на зміну словоцентричній, а з кінця ХХ – поч. ХХІ ст. текстоцентрична парадигма починає конкурувати з дискурсцентричною. Ефективне поєднання обох парадигм спостерігається сьогодні в сучасній психолінгвістиці. Концепція розуміння тексту в лінгвістиці та психолінгвістиці різна, хоча й існують точки перетину. У традиційній лінгвістиці вивчають *зовнішні* атрибути тексту (зокрема естетичність / неестетичність повідомлення), а мовній особистості відводять периферійну роль у конструюванні мовної тканини. У психолінгвістиці досліджують і *зовнішні*, і *внутрішні* особливості тексту, а лінгвоперсону з усіма її психологічними станами вважають центральною фігурою породження тексту.

Виклад основного матеріалу

В Україні дослідження тексту в психолінгвістичному ракурсі довгий час залишалися на периферії наукових інтересів. Сьогодні цю проблему порушують багатоаспектно: у плані розрізнення лінгвістичного та психолінгвістичного підходів (Акімова, 2021; Миронова, 2013; Куранова, 2017; Овсієнко, 2013); у питаннях методичного опрацювання (Дячук, 2016; Загнітко & Михальченко, 2008); у вивченні художньої мови тексту на межі мовознавства й літературознавства з актуалізацією психоаналітичної теорії (Бідюк, 2007); у вивченні лінгвопсихоакцентуації на матеріалі текстів вишуканих мовних особистостей (Папіш, 2015а; Папіш, 2015б). Глибокі узагальнені теоретичні основи щодо психолінгвістики тексту в українському мовознавстві ще не вироблені, а тому тривають наукові пошуки, на часі нові дослідження.

Аналіз тексту в психолінгвістичному ракурсі передбачає поглиблення психологічного складника у визначенні (1) поняття *тексту*, (2) особливостей *продукування* тексту; (3) специфіки *відтворення* в тексті *особистісних рис* продуцента, зокрема й акцентуєваних; (4) *впливу* тексту на реципієнта. Інтерпретація зазначених питань і є метою цієї наукової розвідки. Крім того, сучасний етап розвитку науки нерозривно пов'язаний із прагненням лінгвістів сформувати нову парадигму, побудовану на інтеграції наук, насамперед на здобутках мовознавства, психології, психолінгвістики, літературознавства. Тому й психолінгвістику тексту розглядають сьогодні в міждисциплінарному модусі. Новизна цієї студії полягає в тому, що на основі аналітичного узагальнення сучасних наукових поглядів на психолінгвістичну природу тексту з урахуванням традиційних підходів схарактеризовано нові форми оцінки текстотворення з поглибленням психологічного складника. Основна увага спрямовується на психолінгвістику художнього тексту.

Методологічною основою обрано панівний у сучасному мовознавстві антропологічний підхід до вивчення мови з опертям на індивідуальну психологію особистості, що було задекларовано ще в працях О. Потебні та його наукової школи. До вивчення психологічного аспекту текстів красного письменства на поч. ХХ ст. зверталися такі українські вчені, як С. Балеї (досліджував психологію творчості Т. Шевченка) (Балеї, 2002), І. Франко (розробляв естетично-психологічні основи поезії, обґрунтовував роль підсвідомості в процесі створення поезії) (Франко, 1898), В. Підмогильний (здійснив спробу психоаналітичного розгляду

творчості І. Нечуя-Левицького) (Підмогильний, 1927), Я. Ярема (сфокусував увагу на психологічному аналізі творчості Т. Шевченка) (Ярема, 2002). Але через відомі ідеологічні проблеми їхні праці надовго були забуті. В останнє двадцятиліття спостерігається повернення до психологічних джерел, але із чітким поділом на літературознавчий та мовознавчий види психоаналізів. Мовознавчий психоаналіз поступово «вливається» в психолінгвістику. Значний внесок у розвій психолінгвістичного аналізу текстів в українському мовознавстві зробили лінгвісти Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, де по-новому осмислюють психолінгвістичні концепції родоначальника харківської психолінгвістичної школи О. Потебні та його учня Д. Овсяннико-Куликовського, а також письменника й лінгвофілософа І. Франка. Л. Лисиченко, зокрема, зауважувала, що:

тривалий час на периферії лінгвістики перебували психологічні аспекти, отже, зі сфери дослідження мови вилучалася людина як її творець і носій. Без актуалізації цього аспекту всяке дослідження мови є неповним і не-об'єктивним (Лисиченко, 2002).

Ідеї Л. Лисиченко продовжують розробляти інші харківські вчені. Так, Т. Ковальова дослідила психологію сприйняття кольору та своєрідність моделювання семантики й прагматики кольороназв, що здійснено на матеріалі поезії неокласиків (Ковальова, 1999); аналіз зображення простору в мові художнього тексту М. Семенка й В. Поліщука в психолінгвістичному ключі здійснила І. Богданова (Богданова, 2002).

Не кожен текст доцільно вивчати крізь призму психологічних чинників. У своїй концептуальній науковій праці «Із секретів поетичної творчості» (1898) І. Франко зосередив увагу на двох типах текстів: (1) створених на рівні підсвідомості і (2) скомпонованих «холодним розумом». Цей письменник-учений радив обирати для аналізу зразки перших із названих вище типів текстів, порівн.:

Відсуваючи набік твори дилетантів, котрі, зрештою, не раз можуть бути і гарні, і цінні чи то для психолога, чи для соціолога, чи для політика, критик тільки на творах правдивих, вроджених поетів буде студіювати секрети їх творчості [...] (Франко 1898).

Згодом подібні думки висловлює й К.-Г. Юнг (1934), пропонуючи виокремлювати не лише два види художніх текстів, але й два типи творчих процесів – (1) «психологічний» та (2) «візіонерський», які розрізняються за характером співвідношення свідомого й несвідомого, що виявляється (1) в структурі особистості художника в процесі моделювання текстів, а також (2) за тим, як вони сприймаються аудиторією й (3) за способами актуалізації несвідомих структур особистості. На думку К.-Г. Юнга, перший вид текстів у процесі їх творення виникає з наміру автора досягти того чи того впливу на читача, а вихідний матеріал повністю йому підпорядковується, стає покірним його художній волі. Це положення сьогодні також прийнято як методологічне. Кожний митець, зрозуміло, свідомо обробляє свій словесний матеріал, передбачаючи можливий ефект, дотримується законів жанру тощо. «У подібній діяльності автор повністю ідентичний творчому процесу» (Юнг, 1991, с. 85). Другий вид текстів, за концепцією К.-Г. Юнга:

[...] буквально нав'язує себе автору. Свідомість поглинає потік думок й образів, що виникли зовсім не з його наміру [...]. Він не тотожний процесу образотворення; він усвідомлює, що стоїть нижче свого твору або, щонайбільше, поруч з ним – немов підпорядкована особистість, що потрапила в поле «тяжіння чужої волі» (Юнг, 1991, с. 105).

Це відбувається тоді, коли через художника проривається його самість, що має владу над ним і якій він може тільки коритися. Саме такі тексти цінні для психолінгвістичних досліджень, оскільки вони найбільш придатні для реконструкції мовної особистості. При цьому:

закодована в символічні знаки художня мова тексту, досліджена з погляду психоаналітичної теорії, може пояснити внутрішні джерела та спонуки письменника щодо її творення, відтак дає вихід безпосередньо на авторську особистість (Бідюк, 2007, с. 310).

Для більш глибокого розуміння мови тексту потрібно вийти за рамки суто лінгвістичних досліджень у сферу психічних процесів особистості, за допомогою яких мовний матеріал організовується в мозку людини. Психолінгвістика розглядає *текст* як індивідуальну картину світу, створену конкретною мовною особистістю. Лінгвістичний матеріал за умови його глибокого осмислення, зіставлення та узагальнення може збагатити

інформативну палітру психологічного портрета, адже «мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я» (Огієнко, 1918, с. 210), а Е. Фром зауважував, що «мова [...] – це застиглий вираз певного способу переживання життя» (Фром, 1994, с. 34).

Сьогодні в мовознавстві нараховують до трьохсот визначень *тексту*, є вузьке й широке його сприйняття. Представники «вузького» розуміння (В. Белянін, І. Гальперін, З. Тураєва) під текстом розуміють послідовність мовних / мовленневих засобів (знаків), що містять такі ознаки, як зв'язність, цілісність та емотивність. Одне з найбільш цитованих визначень тексту належать І. Гальперіну: «Текст – це твір мовленневотвірного процесу, що характеризується завершеністю, об'єктивованій у вигляді письмового документа, твір, що складається з назв (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, має певну спрямованість і прагматичну настанову» (Гальперін, 1974, с. 69). «Вузьке» тлумачення тексту зафіксовано і в лінгвістичних словниках, порівн.: «Текст (лат. *textum* – зв'язок, тканина, побудова) – зв'язна мова, письмове чи усне повідомлення, що характеризується змістовою і структурною завершеністю, орієнтацією автора на певного адресата [...]» (Єрмоленко, Биби́к & Тодор, 2001, с. 182). Психологізм у розумінні поняття *текст*, як видається, має бути поглиблений. Сучасні учені-психолінгвісти намагаються врахувати саме *психологічні* параметри, що стосуються породження й сприйняття тексту, порівн.:

Текст як складне семантичне утворення наділений комплексом *психолінгвістичних характеристик* (виділення курсивом наше. – Авт), відсутніх у слові, словосполученні або фразі. До них належать цілісність, зв'язність, емоційність, креолізованість, прецедентність, «шпаруватість [...]» (Загнітко & Михальченко, 2008, с. 107).

Якщо цілісність, зв'язність, граничну структурованість зараховують до суто *лінгвістичних* параметрів, то емотивність, творчу енергетичну сутність продуцента, духовну реальність, спрямованість на реципієнта – до параметрів, що є предметом *психолінгвістики*. Це дає змогу не лише глибше зрозуміти автора, але й, можливо, потрапити під вплив «чужого слова». Яскравим підтвердженням останнього є *патогенні тексти*, до яких належать фейкові тексти, спам, рекламна продукція з маніпулятивним змістом, політичні листівки та й деякі інші тексти,

у яких пропагується насильство, смерть, зневага до нації, – усе це є доказом того, що «XXI століття демонструє не лише прогрес науки, а й зворотні процеси» (Космеда, 2020, с. 126). Шкідливість подібних текстів може бути явною і прихованою. Тексти з прихованим негативом, агресією можуть відповідати всім лінгвістичними нормам (зв'язність, цільність, граматична правильність), а «шкідливий» зміст може приховуватися в підтексті (див. про це: Ліщинська, 2016). Ось чому важливо зрозуміти те, як текст народжується в глибинах психіки, як продукується, удосконалюється й сприймається. Зупинімося на цьому детальніше.

Психологічні аспекти продукування текстів розгляньмо в сув'язі з лінгвістичними особливостями, концентруючи увагу на мовній свідомості продуцента. Текст як одиниця комунікації включений у відношення між мовцями: він структурує діяльність, регулює і планує стосунки між мовцями. Утілення мовної картини світу в тексті відбувається через вибір автором (а) лінгвістичного й (б) екстралінгвістичного матеріалу: описування ситуацій, об'єктів довкілля через авторську оповідь, моделювання образів персонажів, надання їм відповідних характеристик та ін. При цьому важливим є і життєвий, і естетичний досвід мовця, його виховання, спосіб мислення, а також уроджені психологічні риси. Художній текст регулюється авторською свідомістю, зокрема й мовною, – відбувається когнітивна й емоційна структурація авторського світу. Водночас у тексті закодовані й підсвідомі імпульси, про які митець може й не здогадуватися. Р. Барт дуже точно назвав людину одночасно і рабом, і господарем мови.

Своєрідність відображення в тексті дійсності, як відомо, передбачає наявність (1) затексту – фрагмента дійсності, що змодельований у тексті, хоча не виражений явно, (2) підтексту – прихована інформація, асоціативність, яку можна почерпнути з самого тексту, що потребує дешифрування (своєрідна орнаменталіка). Буває в тексті й багаточаровий смисловий підтекст. Підтекстова інформація, як відомо, базується на так званих *фонових* знаннях і *пресупозиціях*. Фонові знання поділяються на 1) загальнолюдські знання (цикловий час – зима, літо, ніч, день та ін., географічні знання, психологічна інформація про людину тощо), 2) регіональні знання – знання, що стосуються конкретного довкілля. Наприклад, не всюди люди можуть спостерігати сніг, білі ночі, північне сяйво і т. ін.; не на кожній території України знають про міфологічні істоти *вітряника* чи *босорканю*; 3) країнознавчі знання, що пов'язані з онтологією певних етносів, наприклад, для східних слов'ян *берегиня* – уособлення

материнського заступництва від усякого зла; дух охоронниці осель та родини; 4) соціальні, професійні (знання дітей, юнаків, старшого покоління або лікарів, учителів і т. д.). Існують і (а) *мікрофонові* знання (наприклад, кожен українець знає, хто такий Іван Франко чи Леся Українка; що таке вишиванка, рушник, калина як символи України) та (б) *макрофонові* (відомі кожному носію мови з обмеженим тезаурусом, тобто вони можуть бути відомі й іноземцям, які починають вивчати мову – це сфера країнознавства, наприклад, національна символіка українців, відомі у світі особистості з українськими коренями, українські звичаї й традиції і т. д.).

Серед імпліцитних складників тексту, як зауважувалося, велику вагу мають лінгвістичні *пресупозиції*: вони формують думку, що реалізована в головній частині тексту й розгорнута в його другорядній частині. При цьому важливим є «презумпція зрозумілості повідомлення, що регулюється мовцем відносно адресата» (Селіванова, 2006, с. 492). Чому, скажімо, слово Т. Шевченка не залишить байдужим жодного українця? Переважно тому, що в ньому актуалізується концепт ПЛАЧ, що є основою кардіоцентризму українського етносу загалом. Саме тому Т. Шевченка називають «емоцією нації» (Є. Маланюк).

Багато важить і те, що в українця емоційність є механізмом адаптації до того середовища, в якому він живе. Тут учинок людини не зможе виправдати ніяка логіка, якщо вона не подібна до логіки емоцій (Бігун, 2020, с. 242).

Тексти ж Лесі Українки та Івана Франка не завжди зрозумілі широкому загалу, оскільки вони спрямовані на високоерудованого інтелектуала, який розбирається у світовій історії та світовій літературі, володіє іноземними мовами. Цих письменників Є. Маланюк назвав «інтелектом нації». Не кожному припаде до душі й довершена проза О. Кобилянської, де імпліцитно зашифрована самотність, що суперечить традиційним уявленням українців, які почуваються щасливими тільки в родинному колі. Свого вибіркового читача має і В. Винниченко, авантюризм персонажів якого зазвичай чужий законослухняним представникам українського етносу.

Психолінгвістичні дослідження максимально ефективні, оскільки дають змогу трактувати мову як явище індивідуальне, розцінювати художній текст як репрезентацію продуцентом *самого себе*, як вигадану

реальність, що виникла під впливом внутрішньої потреби творення, за афористичним висловом Р. Якобсона, *повідомлення заради самого повідомлення*. Підсвідомість є частиною людської сутності, але вона не може бути контрольованою самою особою, зате може бути закодована в текстах. З. Фрейд уважав автора літературного твору гідним своєї уваги саме завдяки тому, що останній зумів знайти цікаву й незвичну форму для приховування своїх витіснених несвідомих бажань (Фрейд, 2002). «Але насправді, заховуючи їх у тексті у вигляді образів та мотивів, письменник, навпаки, виносить їх на поверхню» (Бідюк, 2007).

Істинна творчість завжди спонтанна й народжується в часи пікових переживань, мук творчості, формування трансцендентних цінностей. Визнано, що найчастіше письменник найрельєфніше описує людину такого ж типу, до якого належить він сам, оскільки внутрішній світ такого персонажа йому близький. Психолінгвістика дає змогу через особливості текстового мовотворення зрозуміти *его* митця. І високочастотні лексеми в таких випадках стануть не просто ознакою *розвитку* чи *осмислення думки*, але й елементом поглиблення *почуття*. Короткі фрази оприявляють не просто бажання письменника лаконічно висловлюватися, а і його приховану «вибухову» емоційність. Так художнє мовлення стає носієм не лише лінгвокреативності, але й певного психологічного повідомлення, яке можна виявити в текстових структурах. Як писав Д. Овсяннико-Куликовський, «у психології мови, тобто мисленні фактичному, реальному (а не формально-логічному), увесь сенс не в тому, що сказано, що подумано, а в тому, як сказано, як подумано, у який спосіб подано відомий зміст» (Овсяннико-Куликовський, 1895, с. 28). Декодування в мовних одиницях елементів психологічного плану значно розширює узвичаєні уявлення про художній текст, оскільки мовні факти пояснюються через психологічні риси текстотворця. У зв'язку із цим посилюється роль і тих джерел, на які раніше менше звертали увагу мовознавці (це автобіографії, родинне листування, фотографії, записні книжки, щоденники та ін.), що дає змогу оцінювати мовотворення в ретроспекції. Як підкреслює Т. Космеда:

дуже важливою і необхідною передумовою є наявність спогадів, що дають можливість побачити мовну особистість усебічно, крізь призму різних за соціальним статусом, професією, статтю, ступенем знайомства, родинних зв'язків, характером інтерперсональних, інтеркультурних стосунків інтерпретаторів цієї мовленнєвої діяльності (Космеда, 2008, с. 29).

Сутність тексту пізнається на межі мовної свідомості двох індивідів – (1) продуцента та (2) реципієнта, через якого виходять на проблему *аперцепції*, тобто емоційного сприйняття читачем чужого тексту, що в підсумку впливає й на інтерпретацію. Цільність тексту важлива тоді, коли вона стає цільністю особистості. Сприйняття та інтерпретація формують лінгвістичну концепцію *розуміння* тексту (див. про це: Акімова, 2021), що залежить і від інтелектуального рівня читача, і від індивідуальної психології сприйняття.

Однак існує й певна *варіативність* у розумінні тексту, яку простежуємо в середовищі інтелектуально підготовлених читачів, тобто серед індивідів першої групи. Л. Кім (Ким, 2010) виокремлює поняття *інтерпретаційної варіативності тексту*: об'єктом вчення про інтерпретаційну варіативність тексту є, власне, текст, а предметом – мовна діяльність не продуцента, а реципієнта. Саме психолінгвістика може дати відповідь на питання, чому одні й ті самі тексти по-різному сприймаються читачами або й не сприймаються загалом. Водночас читач і дослідник можуть «відкрити» в тексті зовсім новий зміст, який творець міг і не передбачити. О. Потебня наголошував на взаємодії людини із зовнішнім світом, що передує зверненню «всередину себе», до мисленнєвої проєкції й обробки (Потебня, 1976, с. 89). Сприйняття тексту значною мірою залежать й від стилю письменника. Учень О. Потебні Л. Булаховський, спираючись на ідеї Е. Золя, зауважував, що стиль у письменників не повинен бути ідеальним. Цей учений виходив з концепції *індивідуальності* митця, його несхожості з іншими, порівн.: «Індивідуальний мовний стиль не є обов'язково бездоганний. Можна писати погано, неправильно, як попадає, і в той самий час володіти справжньою оригінальністю» (Булаховський, 1975, I, 463). Отже, дослідник уважає, що надмірна правильність стилю («чистенький стиль») – це не позитив, «це написано погано, бо воно не живе окремим життям, позбавлене оригінального смаку, потрібного хоча б із шкодою правильності та добропристойності мови» (Булаховський, 1975, I, с. 463). Якщо осмислити тексти геніїв у контексті доби та індивідуальних психобіографій, то практично приходимо до висновку, що такі автори завжди випереджали свій час і за будь-яких обставин залишалися собою.

Авторську увагу привернув феномен психологічної акцентуації, під якою розуміють посилення окремих рис характеру, які можна виявити на рівні тексту. Поняття психологічної акцентуації характеру введене в науку німецьким психіатром К. Леонгардом, який уважав, що в 20–30% людей деякі риси характеру надмірно загострені (акцентовані), що при

певних обставинах призводить до однотипних конфліктів і нервових зривів (Леонгард, 2000). Для аналізу текстового простору пропонуємо уточнений термін *лінгвопсихоакцентуація*: це психологічна акцентуаційованість, вербалізована в мовній тканині характерною системою лінгвістичних засобів. У мовленні осіб із різною акцентуацією неоднаково актуалізується довкілля. Наприклад, у художньому мисленні П. Куліша, закодовані риси психологічної істероїдності (демонстративності), до якої схильні люди з підвищеною демонстративністю, театральністю, готовністю до негайних дій, переоцінкою власної особистості; саме такими є персонажі зазначеного митця. Для його текстів характерна емоційність, піднесений і вишуканий стиль, зменшено-пестливі слова, етикетні формули, часте повторення лексем *гарний, красивий, золото*. Усі персонажі одягнуті в найкраще вбрання, нерідко мають коштовні прикраси, порівняймо¹: *До неї й приступити [...] було страшно: така велична. Кунтуш на їй – самі златоглави, коралі на їй – усі в дукачах ; вся в золоті, в шовках. Там одна плахта павине перо пар двох волів чумацьких стояла, а коралям і ціни нема; Сотник [...] у золотому жупані, в собольовій шапці з оксамитним зеленим верхом; коли в кого жупан, то сама чиста саєта. Коли сорочка з мережками, то аж очі бере! А що вже дівчата й молодиці, то сяють у шовках та в пишних рукавах, та в намітках, біліших од снігу самого, та в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лілії. На думку психологів, люди істероїдного типу завжди звертають увагу на дрібні деталі, зокрема на елементи одягу і прикрас. Зафіксовано це і в П. Куліша, порівн.: *на обох руках у нього дорогих перстнів, по кишенях золотих дзигариків скільки [...]; жупан на мені перловий, гудзики рубінові, пояс литий, шапка соболева*. Водночас П. Куліш стояв біля джерел формування української літературної мови, тому, закономірно, оприявнюється й народний образ типового представника українця, що досягається через актуалізацію фольклорних, пісенних побутових національних культурологом у поєднанні з прагненням естетизувати життєвий простір, що надає текстам П. Куліша неповторного шарму, порівняймо: *І справді – гарно в Павла Піддубного у його затишку! Зелено-червоними плахтами стільчики покривані, шиті рушники – гостиниці з України – висять на кілочках. Між ними бандура тридцятиструнна вилискує. Гарним малюванням стіни обвішані, і всюди**

¹ Куліш, П. О. Твори: У 2 т. Київ: Дніпро, 1989, т. 2. (тут і далі, цитуючи П. Куліша, покликатимемося на це видання).

наша рідна Україна вималювана. Там купальні дівчата в вінках скачуть через огонь з хлопцями – полом'я з іскрами, з димом темне дерево застеляє [...]. Там – козаки їдуть по кровавому полю, через костяки страшенні, а Самко Мушкет попереду. Там під хатою кобзар на кобзі грає (виділення шрифтом в текстових прикладах тут і далі наше. – Авт.).

Поєднання двох видів психолінгвоакцентуації – депресивності й нарцисизму – закодзовані в художній прозі О. Кобилянської. Ключовими поняттями її стилю вважають і мотиви самотності, суму, смерті, старості (ознаки депресивності), і риси гордині, самозахоплення, завищеної самооцінки, байдужого ставлення до інших, заздрості (ознаки нарцисизму). Зовнішнім вираженням внутрішніх психологічних чинників є актуалізована семантика та висока частотність окремих лексем. У повісті О. Кобилянської «Земля»² лексема *смерть* фіксується 37 разів, *жура* (зажура) та похідні – 79 разів. Наведімо текстові ілюстрації: [...] [*чигає*] на його смерть; *Щохвили чути – там один умер, тут побив кінь якогось на смерть [...]* там якийсь стратився [...]. *І чому? – прошептав, витираючи долонею сльози з очей. Вмерти, з обома дітьми вмерти, – се було її одиноке бажання»; смерть мене не обійде, як мій час прийде; смерть одна робить, що сама хоче; так приходиться смерть; [Марія] зблідла, мов смерть.* Тексти, створені депресивними акцентуантами, часто завершуються смертю головного героя (див. про це: Белянін, 2000). У повісті «Земля» фізично гине лише Михайло, однак духовної руйнації зазнає кожен з головних персонажів, членів однієї родини (див. докладно: Папіш, 2015а). Яскраво виражений нарцисизм вербалізується в тексті (1) лексемами на позначення гордості, порівн.: [*лісові оази*] *самітно і глядять гордо на збіжжя; їй [Докії] зовсім не вадило [...]* гордо заломлювати шию і летіти чи вгору; [*товар*] *пишалася [...]* у покірній гордості *пшениця; Ади, які в мене руки! – додав гордо; Сказавши своє [...]* *закинувши гордо голову взад, мов лев, вийшов мовчки з хати; додала з неописаною погордою.* Усього лексема *гордий* та похідні від неї фіксуються в повісті 20 разів; (2) лексичними засобами з негативною конотацією на позначення зневаги до членів родини: *По своїм повороті з в'язниці оказував Сава свою байдужність проти родичів цілком явно; Дома, здавалося, просиджував із найбільшою відразою і з усилюванням; [...]* *його очі запалювалися неприязним блиском, і він відказував із відражаючою злобою [...]* Лексема *байдужість* фіксується

² Кобилянська, О. Земля, <<http://www.pedlib.ru/Books/3/0476/376-259.shtml>> (30.06. 2022) (тут і далі цитуємо Кобилянську за цим виданням).

в тексті 20 разів, *злбно* та похідні від неї – 12. Особливо вдається О. Кобилянській портретування негативних персонажів та моделювання типу їхньої комунікації. Наведімо ширший контекст, де прояви нарцисизму (знецінення, неприязнь, приниження іншого), показові:

Вона була дуже погана, оця її мати. Передні зуби виставали у неї з рота, як кли; сорочка на грудях була вічно розп'ята, а білий рушник на голові завсіди перекирвлений. Виглядала, коли б і не глянути на неї, як п'яна або як би що лише з ким побилася. Він стояв хвилину, дивлячись на неї, як вона, не підводячи очей до нього, бачила й відчувала його присутність і мовчала.

– Я йду до склепу по сіль для товарний! – сказав.

– Не тяжко йти, як худоба є! – обізвалася знов стара неприязно. – У нас нема худоби! Мій чоловік помер і лишив мене з довгами. Я мусила останнє теля продати, щоби його поховати. Тодор (так звався її син) був при жовнірах, а оця, – вона кивнула зневажливим рухом за дівчиною, – помагала лиш ложкою при мисці. Тепер він усе, що заробить, складає для себе – він задумує женитися, – додала злбно, – а оця чічка працює день і ніч для чужих. Боже борони кожного перед такими дітьми, як я їх маю! Се кара божа, такі діти, вороги! Розум і руки у них лише для себе.

Художні тексти І. Огієнка (Митрополита Іларіона), який більше відомий як учений, дослідник історії української мови, укладач словників, уважають феноменальним явищем в історії української літератури. Художня творчість цього вченого все ще залишається малодослідженою, оскільки вона не так давно «повернулася» до українського читача з Канади, де в еміграції тривалий час перебував митрополит. У текстах Огієнкових «Філософських містерій» авторка цієї статті виокремила ознаки параноїдної лінгвопсихоакцентуації. Зокрема в містерії «**Рідна Мова**. Створення людської мови» (жирний шрифт – самого Огієнка) (Митрополит Іларіон, 1957). У назві закодована ідея про дві сторони мови – **духовну** й **фізичну**. Події відбуваються в раю на зорі створення світу, де Адам і Єва спершу мали духовну мову, але потім отримали Божий подарунок «словну» мову. Звернення до релігійної тематики, написання апелятивів з великої літери, урочистий, піднесений стиль, лексеми на позначення світла, краси видають в авторові параноїдного акцентуанта. Наведімо лише кілька прикладів високого стилю, що містяться в перифразах із семою «мова» (орфографію письменника збережено) – *Споконвічне Боже*

Слово, Пісня Райська Херувима, Господній Дар, Господні Глаголи, Творива всього велична корона, Глагол Вишній, Споконвічне Боже Слово, вічний голос Господній, Небесні на світі слова; Божий Дар, Божого серця частина, дарунок Господній відвічний, Господній Дар, серця Божого краплина, Бого-слово. В аналізованому нами тексті слово «мова» вживається 90 разів: така висока частотність потребує й психологічного пояснення, оскільки в лінгвістичному плані, зрозуміло, вона впливає на глибинну структуру твору, моделює макрообраз мови, а в психологічному – свідчить про наявність в автора надцінної ідеї» (Див. докладно: Папіш, 2017, с. 268).

Висновки

Отже, психолінгвістичний підхід до аналізу тексту значно розширює смисловий потенціал розуміння процесу породження та сприйняття тексту. Осердям текстотворення в психолінгвістиці є мовна особистість (продуцент) як носій індивідуальних інтенцій. Внутрішні психологічні чинники продуцента детермінують мовну заданість, формують специфічні риси, впливають на структурування й наповнення тексту. Розглядаючи текст у психолінгвістичному ракурсі, слід урахувувати, що він народжується в глибинах психіки продуцента й матеріально фіксується за допомогою законів текстотворення, актуалізується реципієнтом, інтерпретується дослідником за допомогою психолінгвістичних методик. Оновлене трактування тексту не протиставляється лінгвістичному аналізу, а доповнює його.

Психолінгвістичні засади тексту в Україні були розпочаті О. Потебнею, поглиблені І. Франком, Л. Булаховським. На сучасному етапі розвитку лінгвістики текст вивчається в руслі мовного психоаналізу, що своєрідно «влився» в психолінгвістику (Т. Космеда, Л. Лисиченко, Т. Миронова та ін.). У руслі сучасних наукових тенденцій досліджується й лінгвопсихоакцентуація, яку вважаємо ефективним психолінгвістичним підходом до текстового аналізу, особливо в разі, коли вона здійснена на матеріалі текстів вишуканих мовних особистостей. Образні контексти дають змогу декодувати життєві пріоритети та мовні вподобання акцентуєваних осіб. Акцентуєвані риси закладені генетично, але розвинуті внаслідок дії низки екстралінгвальних чинників. Наголосімо, що знакові постаті української культури жили в час бездержав'я або в умовах руйнації української державності й нищення національно-культурних традицій.

Тому так потужно зазвучав у мовотворчості митців націєтворчий пафос, а водночас посилювалася індивідуально-психологічна іпостась кожного з них. Насильна відірваність від України й неможливість боротися за свою націю нічим, окрім Слова, посилюють у Т. Шевченка «плаксиву» емотивність та афективно-екзальтовану акцентуйованість. Потреба публічно захищати право на існування української мови в російській імперії розвивали істероїдність Лесі Українки та П. Куліша. Неможливість отримати бажану освіту, незадоволеність буттям поглиблюють в О. Кобилянської схильність до депресії, а принижене почуття власної гідності та протест проти гендерної нерівності викликає в душі письменниці ще й нарцисизм. Вимушена багатолітня еміграція, щире вболівання за рідну мову загострюють параноїдність Івана Огієнка, який МОВУ підніс до надцінної ідеї. Набутий досвід, суспільне оточення, вроджена акцентуйованість впливає на моделювання світу, що репрезентовано кращими зразками словесної творчості. Як свідчать результати спостережень, кожна акцентуйована лінгвоперсона має власну модель вербально-образної репрезентації дійсності. Істероїдні акцентуанти візуально реалізують прекрасне, депресивні – чуттєво матеріалізують страждання, нарцистичні – майстерно моделюють гордість, параноїдні – закодовують надцінну ідею. І весь цей синтез поглибиться й розшириться за рахунок аперцепції тексту, що в підсумку впливає на психоемоційне сприйняття його реципієнтом. Незначна кількість досліджень, що присвячена психолінгвістиці тексту, виформовує перспективу наукових пошуків. Для формування читацької компетенції необхідно поглиблювати психологічний складник розуміння тексту й вносити це в словникові дефініції, що дасть змогу виробити вміння пильніше приглянутися до мовних фактів і глибше зрозуміти митців.

ЛІТЕРАТУРА

- Акімова, Н. (2012). Проблема розуміння тексту в сучасній психолінгвістиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна, вип. 30, 104–106.
- Балей, С. (2002). З психології творчості Шевченка. В: Балей, С. *Збір. творів: У 5 томах*, т. 1, Львів-Одеса, 174–210.
- Белянин, В. (2000). *Основы психолингвистической диагностики* (Моделі мира в літературі). Москва.
- Bigun, O. (2020). Taras Shevchenko's Christian cordocentrism: Християнський кордоцентризм Тараса Шевченка. *Przegląd Wschodnioeuropejski*, 11(1), 241–250.

- Бідок, О. (2007). Новітня методологія дослідження художнього тексту: прикладні аспекти психоаналізу. *Питання літературознавства*, вип. 74, 309–316.
- Богданова, І. Є. (2002). *Стилістика художнього простору у творчості харківських поетів-романтиків 20–40 років XIX століття*: автореф. дис... канд. філол. наук. Харків.
- Булаховський, Л. А. (1975). Проблема розвитку в естетичному напрямі: словесні «повстання» письменників. В: Булаховський, Л. А., *Вибрані твори: в 5-ти томах*. Київ, т. 1, 446–470.
- Гальперин, І. (1974). О понятии «текст». *Вопросы языкознания*, № 6, 68–77.
- Дячук, Н. (2016). До проблем дослідження художнього тексту у психолінгвістиці. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, вип. 10(1), 241–245.
- Єрмоленко, С., Бибик, С., Тодор, О. (2001). *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. Київ.
- Загнітко, А. О. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4-ох томах*, т. 1, 3, 4. Донецьк.
- Загнітко, А., Михальченко, М. (2008). *Основи психолінгвістики*. Донецьк.
- Ким, Л. (2010). *Вариативно-интерпретационное функционирование текста: теоретико-экспериментальное исследование*: автореф... докт. філол. наук. Кемерово.
- Ковальова, Т. В. (1999). *Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку XX ст.*: автореф. дис... канд. філол. наук. Харків.
- Космеда, Т. А. (2008). Ретроспекція як методологічна основа дослідження «живого» мовлення Івана Франка. *Мовознавство*, № 6, 28–33.
- Kosmeda, T. A. (2020). Рецепція статусу українського мови в російському мовознавстві: миф и реальность. *Slavia Centralis*, 13(1), 126–135.
- Куранова, С. (2017). Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, № 16, 90–97.
- Леонгард, К. (2000). *Акцентуированные личности*. Ростов-на-Дону.
- Лисиченко, Л. (2002). Психологічний фактор у поетичному мовленні. *Українське мовознавство*, 24. <<http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream>> (2.07.2022).
- Ліщинська, Н. (2016). Патогенний текст як засіб масової маніпуляції. В: *Документ у збереженні індивідуальної / соціальної пам'яті: Збірник наукових праць*. <<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6713>> (30.06.2021).
- Миронова, Т. (2013). Незвичайні мовні явища в тексті особи, яка проголосила смерть автора (із досвіду комунікативно-когнітивного аналізу авторських якостей оригінального твору М. Фуко «Vivre avec la Philosophie»). *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер.: Філологічна*, 39, 182–186.
- Овсієнко, Л. (2013). Текст як об'єкт вивчення психолінгвістики. *Теоретична і дидактична філологія*, вип. 15, 58–69.
- Овсянико-Куликовский, Д. (1895). *Язык и искусство*. Санкт-Петербург.
- Огієнко, І. (1918). *Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу*. Київ.
- Папіш, В. А. (2015а). Мовні ресурси психологічного змісту в повісті О. Кобилянської «Земля». *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, вип. 53, Осторог, 183–185.
- Папіш, В. А. (2015б). Вияви нарцисизму в повісті О. Кобилянської «Земля». *Наукові праці Кам'нець-Подільського національного університету імені Івана*

- Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський, вип. 38 (за матеріалами VI Міжнародної наукової конференції «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі», Кам'янець-Подільський, 24–25 квітня 2015), 271–274.
- Папіш, В. (2017). Небесна аура «словної» мови Івана Огієнка. В: *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: Філологічна*, вип. 14, 265–270. <<http://nbuv.gov.ua/UJRN/IvanOgienko>> (2.07.2021).
- Підмогильний, В. (1927). Іван Левицький-Нечуй (Спроба психоаналізу творчості). В: *Життя й революція*, 295–303.
- Потебня, А. А. (1976). *Естетика и поэтика*. Москва.
- Селіванова, О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава.
- Франко, І. (1898). Із секретів поетичної творчості. <<https://ukrclassic.com.ua/katalog/f/franko-ivan/1017-ivan-franko-iz-sekretiv-poetichnoji-tvorchosti>> (30.06.2021).
- Фрейд, З. (2002). Некоторые типы характеров из психоаналитической практики. В: В. Лейбин (ред.), *Классический психоанализ и художественная литература*. Санкт-Петербург.
- Фром, Э. (1994). *Дзен-буддизм и психоанализ. Что такое дзен?*. Львов–Київ.
- Юнг, К.-Г. (1991). Архетип и символ. Москва. <<https://gtmarket.ru/library/basis/4229>>.
- Ярема, Я. (2002). Дитячі переживання і творчість Шевченка. Зі становища психоаналізу. В: *Українська літературознавча думка в Галичині за 150 років: в 2 т.*, т. 1, Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 176–185.

Джерела

- Кобилянська, О. (2021). Земля. <<http://www.pedlib.ru/Books/3/0476/376-259.shtml>> (30.06.2021).
- Куліш, П. О. (1989). *Твори: у 2 томах*, т. 2 (“Циган”, “Орися”, “Півпівника”, “Гордовита пара”, “Дівоче серце”, “Січові гості”, “Мартин Гак”, “Товкач”), Київ.
- Митрополит Іларіон (1957). Рідна мова. Створення людської мови. В: *Філософські містерії. Твори Вінніпег*, т. 1, 282–303.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Папіш В. Психолінгвістика: навчально-методичний посібник для проведення практичних занять для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.01 «Українська мова та література», освітньої програми «Українська мова та література». Ужгород, 2023.
2. Папіш В. Багатоаспектне дослідження мовної особистості: актуалізація психолінгвістичних параметрів. *Slavia orientalis*. 2022. Т. LXXI. № 4. С. 835–849.
3. Папіш В. Модерні посібники із психолінгвістики в Україні: інтерпретація переваг і недоліків. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць Харк. нац. педагог. ун-ту ім. Г. С. Сковороди / гол. ред. О. Халіман. Харків. 2022. Вип. 56. С. 371–387.
4. Папіш В. Проблема інтерпретації термінів *ідіостиль* та *ідіолект* у сучасному мовознавстві: психолінгвістичний аспект. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Hungary: Akadémiai Kiadó, 2021. Т. 66. № 2. С. 403–412.
5. Папіш В. Текст у психолінгвістиці: аспектуальні узагальнення та лінгвопсихоакцентуаційні виміри художнього тексту українських вишуканих мовних особистостей. *Theoria et historia scientiarum*. Тогуї. 2021. Vol. XVIII. С. 7–25.
6. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
7. Куранова С. І. Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного ун-ту*. Сер.: Філологія. 2017. №16. С. 90–97.

Додаткова

1. Акімова Н. Проблема розуміння тексту в сучасній психолінгвістиці. Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2012. Вип. 30. С. 104–106.
2. Бартеc 1968 = Barthes R. *Elements of Semiology*. Hill and Wang. New York, 1968. <<http://ebookbrowse.net/barthes-roland-elements-of-semiology-pdf-d180133779>>
3. Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. /

- За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С. 406-424.
4. Бойко В., Давиденко Л. Конверсійні процеси в ідіолекті Тараса Шевченка. Література та культура Полісся. Сер.: Філологічні науки, 2013, вип. 74. С. 24–230. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2013_74_26>
 5. Бондаренко Я. О. Дискурс акцентуованих мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2002. 19 с.
 6. Валиулина В. Р. Особенности речевой деятельности студентов с разными акцентуациями характера. Полилингвильность и транскультурные практики. Одеса, 2009. № 2. С. 110–114
 7. Вороніна Ю. Концепт “чоловік” у творчості Л. Денисенко (на матеріалі ідіолектних порівнянь). Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки, 2013, вип. 34. С. 62–66. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2013_34_20>
 8. Генералюк Л. Нотатки до психологічних студій над Шевченком і його творчістю. Слово і Час. 2012. № 5. С. 3–19.
 9. Гладка Н. В. Нарцисизм на межі між літературознавством і психологією. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 11 (198) Ч. II. С. 25–30.
 10. Голубовська І. О., Мовна особистість як лінгвокультурний феномен, «Studia linguistica»: зб. наук. праць, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ 2008, вип. 1. С. 25–32.
 11. Гриценко П. Ю. Ідіолект і текст. Лінгвостилістика: об’єкт — стиль, мета — оцінка: зб. наук. праць, присвячений 70-річчю від дня народж. проф. С. Я. Єрмоленко, Київ, 2007. С. 16–43.
 12. Деренчук Н., Деякі аспекти реалізації мовної особистості сучасного українського політика (на матеріалі мовлення Олега Тягнибока), «Наукові записки Вінниць. Держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)» 2014, вип. 19. С. 227–232, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_19_48
 13. Етнопсихолінгвістика. <https://studfile.net/preview/3283250/>
 14. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ: Довіра, 1999.
 15. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г., Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів; за ред. Світлани Єрмоленко, Київ 2001
 16. Жайворонок В. Національна мова та ідіолект. Мовознавство, 1998, № 6. С. 27–34.
 17. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: У 4-т. Донецьк: ДонНУ, 2012.

18. Загнітко А., Михальченко М. Основи психолінгвістики: науково-навчальне видання. Донецьк: ДонДУ, 2008. 233 с.
19. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Вступ до психолінгвістики. Острог: Нац. ун-т “Острозька академія”, 2002. 168 с.
20. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
21. Ігнат'єва С. Є., Мовна особистість Олеся Гончара в аспекті психолінгвістичних характеристик, «Психолінгвістика» 2010, вип. 6. С. 139–145.
22. Кинцель А. Экспериментальное исследование эмоционально-смысловой доминанты как текстобразующего фактора: автореф. дис. ... канд. филол. наук, Барнаул, 1998.
23. Коломійцева О. А. Навчальний посібник до спецкурсу “Психолінгвістика” / Київський держ. лінгв. ун-т. КІЇВ, 1999. 131 с.
24. Коломійцева О. А. Навчальний посібник до спецкурсу “Психолінгвістика” / Київський держ. лінгв. ун-т. КІЇВ, 1999. 131 с.
25. Космеда Т. А., Карпенко Н. А. Индекс коммуникативной компетенции та психотип як параметри диференціації мовної особистості, «Лінгвістичні дослідження»: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, за ред. Л. А. Лисиченко, Харків 2011, вип. 31. С. 196–205.
26. Космеда Т. А., Карпенко Н. А., Осіпова Т. Ф та ін., Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: колект. моногр. / Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман; за наук. ред. проф. Т. А. Космеди, Дрогобич, 2014.
27. Космеда Т. А., Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд, «Слов'янський збірник» 2013, вип. 17. С. 83–93.
28. Космеда Т., Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу, Дрогобич, 2012.
29. Космеда, Т., Горнятко-Шумилович, А. Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти. За заг. ред. проф. Т. Космеди. Познань, 2016.
30. Коткова 2008 = Коткова Л. Епітетні сполуки в ідіолекті В. Винниченка. Література та культура Полісся, 2008, вип. 43. С. 74–80, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkp_2008_43_12> (6.06.2022).
31. Куліш Т. В. Паранояльна риторика в американському політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
32. Кумеда О. Ідіолект П. О. Куліша на тлі східнополіського діалекту: автореф. дис. ... канд. філол. наук, НАН України, Ін-т укр. мови, Київ, 2011.
33. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. КІЇВ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.

34. Куранова С. І., Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці, «Вісник Маріуполь. держ. гуманіт. ун-ту. Сер.: Філологія» 2017, № 16. С. 90–97.
35. Леонгард К. Акцентуированные личности / пер. с нем. В. М. Лещинская; под ред. д-ра мед. наук В. М. Блейхера. 2-е изд. стереотип. Киев: Вища школа, 1989. 321 с.
36. Леонгард К. Акцентуированные личности. Ростов-на Дону: Феникс, 2000. 544 с.
37. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні. Збірник Харк. історико-філологічного товариства. Нова серія. Т6. 1998. С. 141–142.
38. Лисиченко Л. Психологічний фактор у поетичному мовленні. Українське мовознавство. 2002. № 24. С. 94–105.
39. Лисиченко Л. А. Художній простір у мовній картині світу поетичного твору. Лінгвістичні дослідження. Науковий вісник. Харків: ХДПУ, 1997. С. 3–6.
40. Лисиченко Л. А., Психологічний фактор у поетичному мовленні, «Українське мовознавство» 2002, № 24. С. 94–95.
41. Лисиченко Л. А., Скорбач Т. В., Мовний образ простору і психологія поета, Харків 2001.
42. Ліщинська Н. Патогенний текст як засіб масової маніпуляції. Документ у збереженні індивідуальної / соціальної пам'яті: зб. наук. праць. 2016. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6713>
43. Лотоцька Н. Ідіолокт Романа Іваничука: корпуснобазований та лінгвокогнітивний підходи: дис. ... доктора філософії. Львів, 2021.
44. Маслова В. А. Ассоциативный эксперимент как один из методов исследования. Психолінгвістические исследования в области лексики и фонетики: межвуз. темат. сб. Калинин. 1981. С. 60–68.
45. Матвеева Т. С. Спостереження та експеримент у концепції психології художньої творчості (дослідження Д. М. Овсянико-Куликовського в контексті українського літературознавства). Вісник Харківського ун-ту. Харків, 1998. № 411. С. 66–73.
46. Мацько Л., Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен, «Культура слова» 2013, № 78. С. 7–11.
47. Михида С. П. Психологія творчості: пошук нової методології. Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. 2004. Вип. 15. С. 104–108.
48. Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування або непотрібність великоруської літератури для України і для слов'янщини. Павлоград: [б.в.], 2010. 68 с.

49. Ницполь В., Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття): автореф. дис. ...канд. філол. наук, Львів 2019.
50. Овсієнко Л. Текст як об'єкт вивчення психолінгвістики. Теоретична і дидактична філологія. 2013. Вип. 15. С. 58–69.
51. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Введение в ненаписанную книгу по психологии умственного творчества (научно-философского и художественного). Овсяннико-Куликовский Д. Н. Собрание сочинений: в 9 т. СПб.: Изд. т-ва «Общественная польза», 1909. Т. 6. С. 5–41.
52. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Наблюдательный и экспериментальный методы в искусстве. Вопросы философии и психологии. 1907. Т. 1. Вып. 1. С. 84–117.
53. Овсяннико-Куликовский Д. Н. О значении научного языкознания для психологии мысли. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Литературно-критические работы: в 2 т. Москва: Художественная литература, 1989. Т. 1. С. 65–83.
54. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Психология национальности. Петербург: Время, 1922. 38 с.
55. Ончуленко М. Мовленнєвий паспорт ідіолекту політика (на матеріалі англomовного політичного дискурсу). Проблеми зіставної семантики, 2011, вип.10 (2). С. 259 – 263. <[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10\(2\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10(2)_50)>
56. Павлова І. А., Числівник у поетичному мовленні В. Стуса крізь призму його психотипу, «Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации», Симферополь 2009, т. 22 (61), № 1, с. 435–440.
57. Папіш В. Вербалізація гіпертимності в художньому мовленні Володимира Винниченка. Opera Slavica: Slavistické Rozhledy. Brno, Česko. 2022. XXXII. Nr1. С. 19–32.
58. Папіш В. Вербалізація творчої уяви Лесі Українки у фокусі істероїдної акцентуації. Wrocławska Ukrainistyka. Lingua – Litterae – Sermo: kol. monogr. / red. P. Józwickiewicz, O. Barabasz-Rewak, J. Rysicz-Szafraniec, A. Ursulenko. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2022. С. 367–377.
59. Папіш В. Вияви нарцисизму в повісті О. Кобилянської «Земля». Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський. 2015. Вип. 38. С. 271–274.
60. Папіш В. Відображення в художньому мовленні психологічних особливостей автора. Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія Філологія. Соціальні комунікації / голова. ред. колегії Ю. М. Бідзіля. Ужгород. 2011. №24. С. 156–159.

61. Папіш В. Гіпертимна акцентуація характеру в персонажному дискурсі В. Винниченка (на матеріалі новели «Момент»). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія літературознавство / за ред. М. П. Ткачука. Тернопіль: НТПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 39. С. 153–157.
62. Папіш В. Лінгвоперсона Лесі Українки у фокусі психоакцентуації: принципи аналізу. Граматичні читання – XI: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції (Вінниця, 13–14 травня 2021 р. / ДонНУ імені Василя Стуса / наук. ред. А. П. Загнітко. Вінниця: ТОВ «Твори», С. 191–196.
63. Папіш В. Метамова теорії психологічної акцентуації: актуальні терміни. Мультидисциплінарні наукові дослідження, інновації та результати: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Прага, 05–08 квітня 2022 р.). Прага, Чехія. 2022. С. 534–538.
64. Папіш В. Мовна особистість та вишукана мовна особистість як ключові поняття теорії лінгвоперсоналогії. Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологія». Острог. 2022. Випуск 13 (81). С. 306–310.
65. Папіш В. Мовна реалізація депресії в повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала». *Studia Ukrainica Posnaniensia* / red. nauk. T. Kosmeda. Poznań. 2020. Zesz. VII. 2. S. 139–148.
66. Папіш В. Мовні ресурси психологічного змісту в повісті О. Кобилянської «Земля». Наукові записки нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог. 2015. Вип. 53. С. 183–185.
67. Папіш В. Модерні посібники із психолінгвістики в Україні: інтерпретація переваг і недоліків. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харк. нац. педагог. ун-ту ім. Г. С. Сковороди / гол. ред. О. Халіман. Харків. 2022. Вип. 56. С. 371–387.
68. Папіш В. Національно-духовне та індивідуальне в психологізованому письмі Федора Потушняка. Національна-культурна кампанія у літературній і діалектній мові: зб. наук. арт. Брест: БрДУ, 2021. С. 138–141.
69. Папіш В. Небесна аура «словної» мови Івана Огієнка. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб. Серія: Філологічна. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка, 2017. Вип. 14. С. 265–270.
70. Папіш В. Тарас Шевченко як психомовна особистість. *Studia ucrainica Varsoviensia* / red.nauk. I. Kononenko. Warszawa. 2022. T. 10. С. 89–99.
71. Папіш В. Українська мовна особистість у лінгвоперсоналогічному вимірі. Мультидисциплінарні академічні записки: наукові дослідження та практика: матеріали XV Міжнародної науково-практичної

- конференції (Мадрид, 19–22 квітня 2022 р.). Мадрид, Іспанія. 2022. С. 505–508.
72. Папіш В. Фраземи та паремії у мовній свідомості акцентуєваних осіб. Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія / гол. ред. Мотокі Номачі. Ужгород. 2020. Вип. 4 (44). С. 255–261.
 73. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. / пер. з рос. Упоряд., вступ ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с.
 74. Психологічний словник. Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова. За ред. Н. А. Побірченко, КИЇВ, 2007.
 75. Пулатова Л. Й., Мовна особистість учителя: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка, «Педагогічний дискурс» 2010, вип. 8. С. 191–194, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_48.
 76. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-Київ, 2008.
 77. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006.
 78. Січкач С. Ідіолект Тараса Шевченка і сучасні мовні норми: автореф. дис. канд. філол. наук: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т філол. Київ, 2003.
 79. Ставицька Л. Про термін ідіолект. Українська мова, 2009, № 4. С. 3–17.
 80. Старкова 2015 = Старкова Е. Проблема понимания феномена идиостилия в лингвистических исследованиях. Вестник ВятГУ, 2015, № 5, <<https://cyberleninka.ru/article/n/problema-ponimaniya-fenomena-idiostilya-v-lingvisticheskikh-issledovaniyah>>
 81. Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в україністиці. Культура слова. Київ. 2012. Вип. 77. С. 127–133.
 82. Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в українському мовознавстві: Історіографічний аспект. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство. 2012. Вип. 1. С. 172–180.
 83. Судова психолінгвістика.
 84. Українська мова. Енциклопедія 2004 = Українська мова. Енциклопедія. Ред.-уклад. В. М. Русанівський. Київ: Українська енциклопедія, 2004.
 85. Уланович О.И. Психолінгвістика: учеб. пособие / О.И. Уланович. Минск : изд-во Гревцова, 2010. 240 с.
 86. Фізер І. Психолінгвістична теорія Олександра Потебні: Метакритичне дослідження. / Передм. І. Дзюби. КИЇВ, 1996. 192 с.
 87. Філінюк В. Образне слово в системі поетичного тексту Емми Андієвської: автореф. дис... канд. філол. наук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. КИЇВ, 2006.

88. Фроляк Л. Ідіолект як частина говірки. Лінгвістичні студії. Донецьк: ДонНУ, 2002, вип. 10. С. 206–210.
89. Черемська О. С., Мовна особистість Олекси Синявського в історії Харківської філологічної школи 20–30 рр. ХХ ст. «Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія» 2015, вип. 73. С. 47–53, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKkIFL_2015_73_14 (08.04.2022).
90. Шуляк С. Лексико-тематичні парадигми у поетичному ідіолекті Євгена Гуцала: автореф. дис... канд. філол. наук: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Київ, 2005.

Підписано до друку 30.08.2023 р. Формат 60х90/16.
Папір офсет. Друк цифр. Ум. друк. арк. 5,35.
Наклад 100. Зам. № 2190.

Віддруковано в ТОВ “Поліграфцентр “Ліра”:
88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ №24 від 7 листопада 2005 року.